БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үдезилеттинген

ШЫН

1969 ч. СЕНТЯБРЬ 13 СУББОТА № 216 (8062).

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

Өртээ 2 көп.

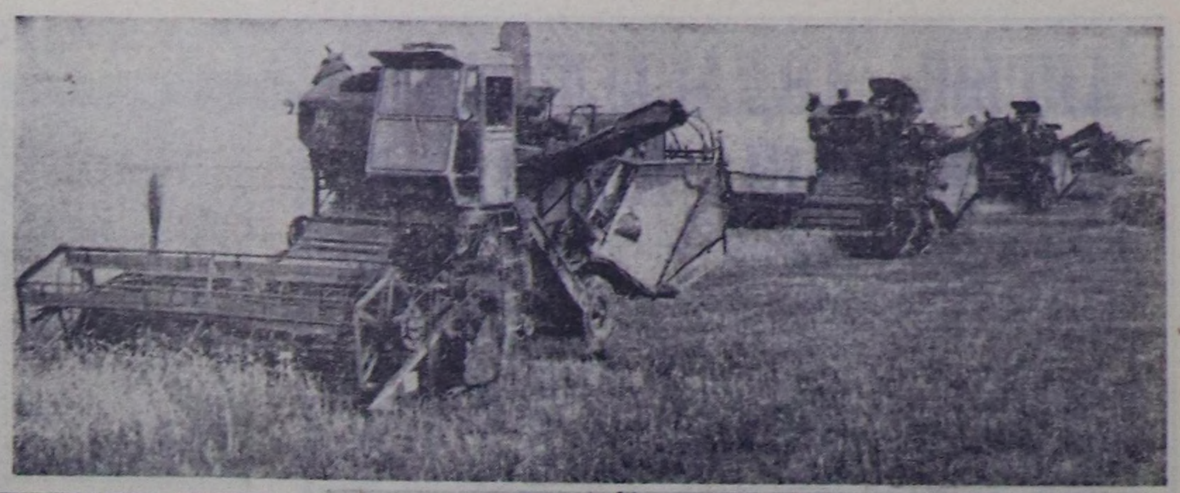

КОЛХОЗЧУЛАРНЫҢ СЪЕЗДИЗИНГЕ УТКУШТУР

Колхозчуларның үшкү Бүгү-эвилел съездизинге белеткел— бистиң чурттуң политиктиг болгаш экономиктиг амыдыралында чугула болуушкун болур. Съездиниң делегаттары кодээ ажыл-агый артелиниң Чижек Уставын чугаалажыр болгаш хүлээп алыр. Ам үеде чурттуң колхозчу тараачыннары бодунуң съездизинге улуг көдүрүүшкүн-биле белеткенип турар. Көдээ ажыл-агый продуктуларын будүрерин көвүдедир талазы-биле социалистиг хүлээлгелерин хүүсаа бетинде күүседир дээш социалистиг чарыш төлдерде болгаш фермаларда улам калбарган.

Чижек Уставтың чаа төлевилели парлалгага чарлаттының үнген соонда, бистиң бүгү чуртувуста ышкаш, Тыва АССР-ниң колхозтарынга ону чугаалажып танышкары дораан эгелээн. Бригадаларга, фермаларга болгаш өске-даа участоктарга колхозчулар Устав төлевилелин чугаалажып, колхозчу тургузугну улам ыңай быжыглап хөгжүдеринде, колхозчуларның амыдыралын улам бай-шыдалдыг болгаш культурлуг болдурарының оруун айтып турар эң чугула документ кылдыр чүүлдүгүнүп хүлээп ап турган. Төлевилелди колхозчулар чугаалажыышаан, аңаа саналдарны, немелдерни киирип турган. Чамдык черлерге колхозчуларның ниити хуралдарынга Устав төлевилелин база чугаалажып турган.

Оон аңгыда партия, комсомол организацияларының хөй санныг агитаторлары, политинформаторлары болгаш пропагандистери Устав төлевилелиниң дугайында, Тыванның быдаргай хуу ажылдыг көдээ ажыл-агыйынга коллективизацияны чоруткан соонда болган улуг чаартылгаларның дугайында бееседаларны болгаш илеткелдерни чорудуп турар.

Ам үеде чер-черде колхозчуларның хуралдары эртип, Чижек Уставтың төлевилелин, колхозчуларның үшкү Бүгү-эвилел съездизинге уткуштур чүнү чедип ап турарын чугаалажыышаан, колхозчуларның район хуралдарынга төлөдекчилерин соңгуп турарлар.

В. И. Ленининиң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чылынга төлептиг ужуражыры-биле 1969 чылда алган социалистиг хүлээлгелерин бодунуң съездизинге уткуштур чедишкинин-ниг күүседирин дээш демисешпаан, бистиң колхозтарывыс ажыл-агыйның чамдык чугула сорулгаларын чедип ап турар. Кандыг-бир чугула хүлээлгени хүүсаа бетинде күүсеткен болгаш чаа немелде хүлээлгелер алган дугайында мурнакчы колхозтарның рапорттары маңаа тодаргай чижек болур. Чөөн-Хемчик районда Ленин аттыг, Улуг-Хем районда Жданов аттыг, Бай-Тайга районда «Кара-Хөл», Овур районда «Кызыл тук» колхозтар ниитиниң малынга сиген белеткелиниң планын, Каа-Хем районда «Тиилелге» колхоз сиген болгаш силос планын ажыр күүсеткен дугайын өскелерни мурнай рапортташ, мал чемнерининг белеткелин ам-даа үргүлчүлеп турар. Таңды районда «Коммунизмниң херели» колхоз күрүнеге тараа садар планын күүсеткен.

Оон-биле кады ниитиниң малынга быжыг чем-суурну тургузар, дужут ажаап алышкынын ой-планда, чидириг чокка чорудар, күрүнеге мал ажылынын продуктуларын садар талазы-биле социалистиг хүлээлгелерин дыка четпес күүседип турар колхозтар республикада эвээш эвес. Ындыгларга мурнуу талакы районнарның колхозтары кол хамаарыжыр. Ылаңгыя Эрзин, Тес-Хем районнарның колхозтары амга чедир дужут ажаап алышкынынга шуудан кирбээн. Эрзинниң колхозтарының ийи муң ажыг гектар бүгү тараазы кестинмээн. Сиген безеткелиниң планы республикада 65,1 хуу күүсеттинин турда, Тес-Хемде 36,8 хуу, Эрзинде 53,8 хуу болуп турар.

Амгы болуп турар хуралдарга Чижек Уставтың төлевилелиниң дугайында допчу илеткел кылыры-биле, колхозчуларның район хуралдарынче төлөзлекчилер соңгууру-биле кызыгаарланмайн, ленинчи юбилейге болгаш Совет Тыванның 25 чыл ооңга уткуштур ажыл-агый сорулгаларын чедишкининг күүседиринче, колхозчуларның саналл-оналын колбартырынче, ажылда бар четпестерни илередиринче кичээнгейни салыр ужурлуг.

Республиканың колхозтар, совхозтар-биле кады бо чылын кодээ ажыл-агый культураларының багай эвес дужудун өстүрүп алган. Сентябрь — дужут ажаап алышкынынга болгаш күрүнеге тараа садар планны күүседиринге шиитпирлиг ай болур. Сентябрьның эле-каак хүнниринин шак, минута бүрүзү улуг үнелиг. Ынчангаш дужут ажаап алышкынын график ёзугаар эң организастыг, бедик шынарлыг чорударын чедип алыр херек. Оон-биле кады келир чылдың дужудунуң дугайында база сагыш салыр. Эки шынарлыг үрезинин урар, аңгыс аңдарылгазының планын күүседир.

Мал чемнериниң белеткелиниң планын колхозтарның хөй нуруузу ам-даа күүсеттээн. Малдың бөдүүн болгаш шыктыг чемнерин долдур белеткеп алырынын аргалары бүгү ажыл-агыйларда бар. Мурнакчы ажыл-агыйларның бүдүн чартык чылдың чем курлавырын тургузар дээш, ажылдап турары ышкаш, өскелер база ынчаар ажылдаар ужурлуг.

Фермаларның, хойжу бригадаларның кыштаглаашкынга белеткелин калбартын чорудар херек. Ам үеде кыштаг кажаалардың, малчыннарның чурталга бажыңнарының септелгезин эгелеваан колхозтар эвээш эвес. Амгы чылыг үеде кыштаглаашкынга белеткелди чорударынче ферма ажылдакчыларының, хойжуларның, тудугжуларның күжүн эвилелдээр херек.

Колхозтар социалистиг хүлээлгелерин күүсетпишаан, ажыл-агый чылын чедишкининг доозар, экономиказын улам быжыглаар, ажык орулгазын көвүдедир, продукциянын бот-үнезин чижедир дээш хемчеглерни алыр ужурлуг.

Артельдиң чаа Уставының төлевилелин таныжары амгы хуралдар-биле кызыгаарланмас. Бо чылдың ноябрьда болур колхозчуларның Бүгү-эвилел съездизинге белеткелдиң үезинде ону таныжып чугаалажырын улам күштелдирер. Политиктиг агитацияның болгаш пропагандаңың янзы-бүрү хевирлерин ажыглавышаан, көдээнин партия организациялары Устав төлевилелиниң утка-шынарын ажыл-ишчи бүрүзүнге таныштырарын үргүлчүлээр хүлээлгелиг.

СЭКП-ниң Таңды райкомунуң бюрозунуң болгаш райкүүскомнуң шиитпири-биле киирип келгенин ёзугаар, дүжүт ажаап алышкынының моон адаанда мурнакчыларын «Шынның» Хүндүлел самбыразынга киирери болза:

«ЭЛЕГЕС» СОВХОЗ (директору **Г. Зверева**, партком секретары **М. Дүктүг-оол**, көдээ Совет даргазы **В. Мельниченко**) — күрүнеге 1500 тонна тараа дужаар планын 1600 тонна кылдыр күүсеткен. Пландан ажыр тараа дужаарын үргүлчүлеп турар.

«Межегей» совхозтуң мурнакчы механизаторлары:

Геннадий ГЕЙЗАТУЛИН — «СК-3» комбайн-биле 467 гектар черниң тараазын ажааган.

Иван КИШТЕЕВ — «СК-3» комбайн-биле сентябрь 11-ге чедир 447 гектарның тараазын кескен.

Виктор БАЛУХИН — «СК-3» комбайн-биле 427 гектар черниң кызыл-тазын ажааган.

«Пландан ажыр баар бис!» Мындыг күш-ажылчы девиз-биле ажылдавышаан, «Эдегес» совхозтуң комбайнерлери хову ажылдарын организастыг чорудуп турар. Комбайнерлер Аркадий Монгуш, Павел Бутанаев, Виктор Мельник олар хүн нормазын үргүлчү ажыр күүсетпишаан, хүнүнүң-не чаа-чаа күш-ажылчы тивилелгелерни чедип ап турар.

Совхозтуң ажыл-ишчилери-биле кады школачылар база дужут ажаап алышкынында киржип турар. Шаң ажылынга бедик үлегерни хереэжеңнер З. Колчина, А. Берсенева олар көргүзүп турарлар. Бо эштер хүнде 30—40 машинаны чүдүрүп четтиргип келген.

Ажаап алышкында комбайнинарны болгаш совхозтуң төп шаңын бо чуруктарда көргүскен.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотолары.

Болгар черде акы-дуңма ужуражыышкыннар

БУРГАС, сентябрь 11. СЭТАның тускай корреспондентизи Б. Лукьянов мынчалдыр дамчыткан:

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорныйга баштаткан совет партия-чазак төлээлери чуртка аян-чорук кылырын үргүлчүлевишаан. Төлээлер ажылчы чоннарның Варнада дыштанызга комплекизи-биле танышкаш, бөгүн хоорай-порт Бургаска келгеп.

Аалчылар нефть-химия комбинадынче бар чорда, оларга хоорайның чурттакчылары өөрүшкүдүг байыр чедирген. Аңаа болгар-совет майрал митингизи болган.

Митингиге БКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, комбинаттың директору, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры В. Медаров, СЭКП ТК-ның секретары М. С. Соломенцев, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорный болгаш БКП ТК-ның Бирги секретары, БУРнуң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Т. Живков чүве чугаалаан.

Совет партия-чазак төлээлериниң кежигүннери нефть-химия комбинадын ажжок сонуургап танышкан.

Бөгүн олар Болгарияның ажыл-ишчилери болгаш делегейниң хөй-хөй чурттарындан келген туристер дыштанып турар Кара далайның «Хүнвээректээн эриг» курортунга чораан.

Совет партия-чазак төлээлери чанып келген

Делегейниң коммунистиг, ажылчын болгаш национал-хосталгалыг шимчээшкининиң шылгарангай ажылдакчызы, Вьетнамның Ажылчы чоннар партиязының Төп Комитединиң Даргазы, Вьетнам Демократтыг Республиканың Президентизи эш Хо Ши Минин ораануштуларынга киржип тораан СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгинге баштаткан, совет партия-чазак төлээлери сентябрь 11-де Москваже чанып келген.

(СЭТА).

Тыва АССР-ниң Дээди Совединге соңгулдалар талазы-биле Элегес-Аксының № 22 соңгулда округунуң соңгулда комиссиязының дыңнадыы

1969 чылдың сентябрь 9-та округ соңгулда комиссиязы «Тыва АССР-ниң Дээди Совединге соңгулдалар дугайында дүрүмүнүң» 54 чүүлүнге үндезилээш, Элегес-Аксының № 22 соңгулда округунуң талазы-биле Тыва АССР-ниң Дээди Совединге депутаттың кандидадынга «Кызыл-Хавак» шахтазының ажылчыннарының, инженер-техниктиг ажылдакчыларының болгаш албан-хазакчыларының ниити хуралындан депшиттирген 1924 чылда төрүттүнген, СЭКП кежигүнү, СЭКП Кызыл хооркомунуң бирги секретары Владимир Борисович Добромысловту бүрүткээн.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединге соңгулдалар талазы-биле Элегес-Аксының № 22 соңгулда округунуң округ соңгулда комиссиязы.

ЭШ А. Ф. КРЫЦЫНГА ТЫВА АССР-НИҢ АЛДАРЛЫГ ЧЕР АЖЫЛДАКЧЫЗЫ ДЕП ХҮНДҮЛҮГ АТТЫ ТЫПСЫР ДУГАЙЫНДА

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫГЫ

Көдээ ажыл-агый талазы-биле ачы-хавыяалык болганы дээш Улуг-Хем районнуң «Х Улуг хурал» колхозунуң хову бригадазының бригадири эш **Андрей Фёдорович КРЫЦЫНГА** Тыва АССР-ниң алдарлыг чер ажылдакчызы деп хүндүлүг атты тыпсыр.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы А. ДОЛЧАҢМАА.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары К. БУДУК-ООЛ.

Кызыл хоорай,
1969 чылдың сентябрь 10.

Хову ажылдарының хүн демдеглели

ИЙИ ЧУГУЛА АЖЫЛДЫ ЧЕРГЕЛЕШТИРЕР

СЕНТЯБРЬ 12-ГЕ ЧЕДИР СӨӨЛГҮ МЕДЭЭЛЕР ЁЗУГААР АЛЫРГА, РЕСПУБЛИКАДА 102,5 МУҢ ГЕКТАРНЫҢ ТАРААЗЫ КЕСТИНГЕН. ОЛ БОЛЗА БҮГҮ ШӨЛДҮҢ 41,4 ХУУЗУ БОЛУР. ООҢ ИШТИНДЕ 77 МУҢ ГЕКТАРНЫҢ ТАРААЗЫ БАСТЫРТЫНГАН. КҮРҮНЕГЕ 24352 ТОННА ТАРАА САТТЫНГАН АЗЫ ПЛАН 40,6 ХУУ КҮҮСЕТТИНГЕН. 19 МУҢ ГА КҮСКҮ АҢГЫС АНДАРТЫНГАН. ОЛ ПЛАННЫҢ 13 ХУУЗУ-ДУР.

Республикада дужут ажаап алышкынының фронтузу сөөлгү хүннерде элээн калбарган. Элээн хөй колхозтар, совхозтар агаар-бойдустуң таарымчалыг байдалын ажыглап, ажаап алышкынның темпизин, күрүне шыгжамырынче тараа дужаалдазын дүргедеткен. Кызыл хоорай Совединиң ажыл-агыйларында күсүү хову ажылдары өскелерден дээре чоруп турар. Олар күрүнеге тараа садар планын 440,5 хуу күүсеткен.

Ол ышкаш «Сут-Хөл», «УТКА 25 чылы», «Тээли» совхозтардан, Таңдының «Коммунизмниң херели» колхозундан шыгжамырже пландан ажыр тараа кирери үргүлчүлеп турар.

Ынчалзажок, дужут ажаап алышкынының байдалы республикада ниитизи-биле дүвүренчиг боон артпышаан. Бо чугула ажыл-херек ылаңгыя Улуг-Хем, Бии-Хем районнарның ажыл-агыйларында хожудап турар. Күш-ажылдың кошкак органзастаттынганындан ажаап алышкын техниказының аңаа туруушкуну хөй, шөлнарда кирген тараалар ковчуг оожум сайгартынып турар.

Чимээлээрге, Бии-Хемде хову ажылдарының хожудаашкынын тара шөлдеринге эрткен күштүг чаъстарда бек үнүштер үнгенинге шамнап турар-дыр. Хамыы ужур ында эвес. Комбайнның кестирер кезээнге ызырынган бөктарны үргүлчү аштаар херек. «Кок-Тей» совхозтуң механизаторлары чогум-на ынчаар ажылдаш, бо хүннерде эки түнгелдерни чедип ап турарлар.

«Чыраа-Бажы», СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтар күсүү хову ажылдарын багай чоовулуп турарын республика солуннарының арыннарынга моон мурнунда-даа айыткан болгай. Сөөлгү хүннерде ол ажыл-агыйларда ажылдың эки талазынче ындыг-ла онза өскөрлиишкиннер болбаан. Оон түнелиг бо-дур: оларның биргизи күрүнеге тараа дужаар планын чүгле 14,2 хуу, ийигизи — оон-даа эвээш күүсеткен.

Херектиң ужуру чүдел? Чылдагаан — механизаторлар ортузунда социалистиг чарышты түңнеевейн, ажаап алышкынын ажылының байдалын ажыл-агый удуртучуларының, түснай эртемниглерниң талазындан контрольдавайн турарында. Моон соңгаар ындыг байдал-биле эптежип болбас. Чөөн-Хемчиктиң партия райкому база районнуң нөдээ ажыл-агый бүдүрүлге эргелели үстүнде адаттынган ажыл-агыйлар дужут ажаап алышкынын болур-чогууру-биле чорутсун дээш бүгү хемчеглерни алыры чугула.

Дужут ажаап алышкыны-биле чергелештир Тыванын тараажылары күсүү аңгыс аңдарылгазын чогуур агротехниктиг хуусаалларда доозар ужурлуг. Ам ажыл-агыйларның тарылга шөлдери чаа дүмүттен хосталып турар. Ынчангаш бо ажылды калбак фронт-биле чорударының аргазы бар. Элээн хөй колхозтар, совхозтар бо ажылды чогум-на ынчаар чоруда берген. Бо хүннерде күсүү чер аңдарылгазының талазы-биле Бай-Тайга, Таңды районнар мурнуку одуругда. Хамыктың сөөлүнде — Бии-Хем район. Районда келир чылдың дужудунге чер белетиелиниң планы чүгле 2,1 хуу күүсеттинген.

Борта мындыг фактыны айтып болур. «Өөк» совхоз мынча-га чедир чаңгыс гектар-даа чер аңдарбаан. Ол ышкаш байдалды «Хадың», «Кызыл тараачын» колхозтардан көрүп болур. Бо ажыл-агыйларда тараадан хосталган шөлдер хөй хирее-ле, аңаа турар тракторларны орта ажыглавайн турары кымның бүрүзүн?

Аңгыс аңдарылгазының план күүселдезиниң талазы-биле Каа-Хем район база хожудап турар. Мында планга онаштыр күүсеттинген ажыл дөңгүп-ле 12,5 хуу. Улуг-Хемде Жданов аттыг колхозта, «Күш-ажылдың хостуу» совхозта ынчаар чүгле 5—10 гектар аңдартынып турарын чүнүң-биле тайылбырлап болуруп? Ол хирее районнуң ол ажыл-агыйларында ажаап алышкынын ажылдарындан хосталган тракторлар аңаа тургулаар-дыр. Ол ышкаш «Барлык», «Шеңгээр» совхозтарда, Чөөн-Хемчиктиң «Искра» колхозунда байдал база моон дээредевес.

Аңгыс аңдарылгазы келир чылын бедик дужуттуг ястуруп алырының бир кол нурлавыры. Нөдээ ажыл-агый кампаниязында бо чугула ажылды чогуур агротехниктиг хуусаалларда арттирери дээш, ажыл-агыйларның удуртучулары, түснай эртемниглери бүгү организастыг хемчегерни ап чоодары чугула.

Кур-нуң Күрүне Чөвүлелиниң Премьери Чжоу Энь-лай-биле ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгинниң Пекинге ужурашканы

ВДР-ден Москваже чанып кел чоруур, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин ийи таланың дугурушканын ёзугаар 1969 чылдың сентябрь 11-де КУРнуң Күрүне Чөвүлелиниң Премьери Чжоу Энь-лай-биле Пекинге ужурашкан.

Ийи тала туруштарын амыы-биле тайылбырлап чугаалашкаш, ийи талага ажык-тыг беседа кылган.

Совет таладан ужуражыышкынга СЭКП ТК-ның секретары К. Ф. Катушев болгаш ССРЭниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының оралакчызы М. А. Яснов киришкен.

Кыдат таладан ужуражыышкынга КУР-нуң Күрүне Чөвүлелиниң Премьерининг оралакчызы Ли Сянь-нянь болгаш КУР-нуң Күрүне Чөвүлелиниң Премьерининг оралакчызы Се Фу-чжи киришкен.

Минута-даа үнелиг

Чөөн-Хемчик районнуң бүгү колхозтарының болгаш совхозтарының шөлдеринде ажыл-иш хайныккан. Ленин аттыг колхоз 8935 га черниң тараазын кескеш, оон 6665 газын бастыргаш, 4679 тонналы савалаан. Сентябрь 9-та 18 тонна тарааны күрүне шыгжамырынче урган. Колхоз оон эгелеп күрүнеге тараа дужаалгазын хүн бүрү уламчылап турар.

Дужут ажаап алышкыны «Сут-Хөл» совхозта дүргеп темпилиг. 4170 ажыг га тараазының 42 хуузун ажаап алган. Күрүне шыгжамырынга 332 тонналы урган. «Октябрь 30 чылы» колхозтуң, «Большевик» совхозтуң тараажылары дужуттуг кыска хуусазада чидириг чок ажаап алыр дээш күженишкининг ажылдап турарлар.

Тараа арай чиг-дир дээр хөөнеерге районнуң «Чыраа-Бажы», СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтарының дирекция черлери алзып, бо чугула кампаниже чогуур кичээнгей салбайн келгенин четпес. Моон уламынзан ол совхозтар тарааң тараазының чүгле 4, 5 хуузун ажаап ап, онза хожудап турарлар.

Бо хүннерде районнуң тараа белеткел пунктузунда 1389 тонна тараа кирген пйикпе, планның 36,4 хуузу болур. Агаар-бойдустуң таарымчалыг эки үезинде чаңгыс минутада халас эртирбейн, бүгү күштү дужут ажаап алышкынынче мобилизастаары эргежок чугула.

М. СЕВЕН,
«Шынның» корр.

АНЫЯКТАР ҮЛҮҮ

«Улуг-Хая» совхозтуң Арыг-Бажы салбырында комсомол организациязы ленинчи юбилейге уткуштур аныяктар ортузунга социалистиг чарышты улам калбарткан. Ажыл-агыйның чугула сорулгаларын шиитпирлээрине, аныяктар кижизидилгезинге, комсомолчуларны болгаш аныяктарны будүрүлгеже мобилизастаарынга комсомол организациязының активчилери организакчы чоруун көргүзүп турар.

Комсомолчуларның болгаш аныяктарның будүрүлгеге болгаш хөй-ниитиниң ажылынга киржилгези иденкейжээн. Салбырда 50 ажыг комсомолчу бар. Оларның 40 хирези будүрүлгеде ажылдап турар. Хөй кезии механизаторлар. Комсомолчулар Бичет-оол Узар-оол, Кундан-оол Мөңге, Оюн Аккоол, Екатерина Домур-оол, Мария Сүктермаа салбырның мурнакчыларының одуругунда. Александра Саңмай-оол, Алдын-оол Шойдук, Данзын Сенек, Дас-оол Сүктермаа олар хөй-ниитиниң ажылынга идепкейлиг киржип турарлар. Комсомолчулар 120 рубль түңнүг янзы-бүрү номнарны тарадкан. Трактористер Адыг-оол Саржай-оол, Бичеоол Ховалыг, библиотека эргелекчизи Александра Саңмай-оол олар ам СЭКП кежигүнүге кандидаттар. Малдың массалыг ооллаашкынының үезинде, сиген белеткелинге аныяктар эң ажылдааннар.

О. ТАБАА.

4450 тонна силостаттынган

Үш, дөрт метр узап өскен ол кукурузаның бараанын ырактан көрген киижи ону хандыг коччуг өскен талдар боор дээр-дээ чадавас. Бо «Большевик» совхозтуң Шеми унунда кукурузазы-ла болгай. Оон шөлүң 430 га.

Ону кескеш, силостаарыя Куулар Сандакка удуртқан 12 кижилиг звенога совхозтуң дирекциязы дааскан. Бастырып силостаарынга трактористер К. Манчын-оол, Т. Анай-оол эрстиг ажылдааннар. Оо мышкаш ажылчыннардан К. Опуй, К. Дамдын, К. Кызыл-оол хүн нормазын үргүлчү ажыр күүсеткен келгеннер.

Комбайнерлер М. Доос-Кара, М. Ортуң-оол хүнде 5 га кукуруза кезер нормазын 7—8 га чедирип турган. Чадаанаңың АТБ-ден совхозта ажылдап келген чоладчылары Б. Тараканов, П. Смирнов олар Кудук, Хадың-Аксы, Даштыг Тейден кукуруза сөөртүрлерин мурнакчы чоруун көргүскеннер.

Совхоз кукурузаның йогаан массазын ниитизи-биле 4450 тоннаны силостаан. Ук ажылга шылгараан аныяк механизатор М. Ортуң-оол бирги черни ап, хүндүлел бижик, бир ирт-биле, 20 чыл дургузунда ажылдап келген хоочуң механизатор М. Доос-Кара ийиги черни ажеэлээш, 25 рубль-биле шаңнаткан.

Чөөн-Хемчик районуң «Большевик» совхозтуң кукурузачылары ленинчи юбилейни, Совет Тыванын 25 чылын ынчаар күш-ажылчы белектерге уткуур дээш, ховуажылдарын организастыг үргүлчүлеп турар.

К. САРЫГ-ООЛ.

АҢГЫС АНДАРЫЛГАЗЫН ШАЛЫПКЫН ЧОРУДААЛ

Тараның болгаш өске-даа көдээ ажыл-агый культураларының ниити чыылдазын көвүдедири чер ажылының культуразын кодүреринден, хөрзүнүң үнүш-дүжүткүрүн бедиреринден кол хамаарлыр. Туруштуг дүжүттерни алырынга, эң таарлыр культуралар тарып турган черлерге тарылганы чорударынга күскү аңгыс андырылгазы улуг ужур-дузалыг. Аңгыс андырылгазын ой-шаанда чорудары хөрзүнге ол-шыкты болгаш чемиштиг будумедерни мөңнеп алырын, бок үнүштерни шөлден арылдырарын хандырар, көдээ ажыл-агый культураларының хоралакчылары болгаш аарыглары-биле демиселди чорударынга дузалаар.

Мону барымдаалааш, аңгыс андарымазынче онза кичээнгейни салыры чугула. Бо ажылдың мындыг чугулазын билбишаан, Таңды, Каа-Хем районнарның ажыл-агыйлары мону чыл бүрүле организастыг чорудуп, эки дүжүттерни өстүрүп ап турар. Бо чылын «Межегей», «Элегес» совхозтар, Таңды районнуң «Коммунизмниң херели», Каа-Хемнин «Коммунизмче орук», «Ленинчи орук», «Октябрь 14 чылы» колхозтары аңгыс андырылгазынга ой-шаанда кирген. Бо ажыл-агыйларда илчирбе дугуйлуг тракторларны бо ажылга тускайлаан, ажылдың графигин тургускан болгаш оон чоруп турарын доктаамал контролыга алган.

Оон-биле чергелештир чамдык ажыл-агыйларның, көдээ ажыл-агый бүдүрүлге эргелелериниң удуртукчулары болгаш тускай эртемниглери аңгыс андырылгазын ой-шаанда чорударынче чогуур кичээнгей салбайн турар. Амгы үеге чедир 30 мүң гектар шөлде кукурузаны ажаап алган, 70 мүң ажыг гектар тараа культураларын бастырган, оон аңгыда чангыс чылдыг үнүштерни хөй шөлдерге кезип алган, а аңгыс андырылгазы республикада чүгле 19 мүң га, азы планның 13 хуузу болган.

Сөөлгү чылдарда Улуг-Хем, Чөөн-Хемчик, Барын-Хемчик, Бай-Тайга, Бии-Хем районнарның ажыл-агыйлары аңгыс андырылгазының планын күүсетпейн келген. Оон түнелиңге 1968 чылда республикага аңгыс андырылгазының планы чүгле 60 хуу, а чамдык ажыл-агыйларга оон-даа куду күүсеттинген. Бо чылын Эрзин, Өвүр районнарның ажыл-агыйлары бо чүгула ажылче мырынай кирбээннер. «Күш-ажылдың хостуу» совхозта бо ажылды багай организастап, 3000 га пландан чүгле 100 га ажыг черни, «УТКА 25 чылы» совхоз 6400 галан 340 ганы, «Улуг-Хая»—6543 галан 342 ганы андарып алган. «Күш-ажылдың хостуу» болгаш «Улуг-Хая» совхозтарда аңгыс андырылгазының график-планын механизаторларга чедирбээн, бо ажылга тускайлаан чамдык тракторлар анаа турар. «Тес-Хем», «Барлык», «Найырал», «Шекпээр» совхозтарда байдал баазынды. Бо ажыл-агыйларның агрономнары болгаш Барын-Хемчик, Тес-Хем, Өвүр районнарның көдээ ажыл-агый бүдүрүлге эргелелериниң кол агрономнары аңгыс андырылгазының шынарынче чогуур кичээнгей салбайн турарлар.

Тараа культураларының дүжүлү күзүн аңдарып белеткээн черлерге тарааныңдан дыка хамаарлыр дээрзин бо чылдың чижектери аза катап бадыткап турар. «Межегей» совхоз тараа культураларының гектар бүрүзүнден ортумаа-биле 10 центнер дүжүттүг ап турар. Бо дээрге колдуунда чер дугайында, оон үнүш-дүжүткүрүн бедидер дугайында улуг сагыш салышкынның түнели болур. Чазын чажып тарыыр культураларның тарылгазын эки шынарлыг аңдарып белеткээн черлерге чорудары совхозтуң ажылдакчыларынга хажык чок күүседир дүрүм болу берген.

Республикада ниитизи-биле аңгыс андырылгазының темпизи эң оожум чоруп турар. Аңаа чүү четпейн турарыл? Бирги ээлчегде техниканы чавыс будүрүкчүлүг ажыглап турар. Ажаап алышкынзын хосталган тракторларны аңгыс андырылгазынче кончуг оожум киирип, агрегаттарның ийи ээлчег-биле ажылдаарын организаставайн турар. Оон туржук «Тиилелге» совхозтуң бригадаларында трактористер чедишпезининң харазы-биле тракторлар чаңгыс ээлчегде безин четче ажыглаттынмайн, оларның чамдыызы аңаа турар. Чижээ, № 3 бригадада 10 тракторнуң 5-жи, № 1 бригадада 16 тракторнуң хөй кезии трактористер чогундан аңаа турар.

Чер чарар агрегаттарны техника талазы-биле багай хандырып турарындаң аңаа турар чорук хөй. Хөй колхозтар болгаш совхозтар хүндүс өске ажылдарга турган тракторларны дүнеки үеде чер чарарынга ажыглавайн турар.

Аңгыс андырылгазының планын күүседирде, бо бар турар четпестерни дарый чайладыры эргежок чугула. Мону кылырының бүгү аргалары бар. Чүгле ажыл-агыйларның удуртукчуларының, агрономнарының, бригадирлериниң организакчы ажылындан ол хамаарлыр.

Механизаторларны мораль болгаш материал талазы-биле деткиир чорук күш-ажылдың будүрүкчүлүүн бедиреринге улуг ужур-дузалыг. Аңгыс андырылгазынга сезон онаалдазын күүсеткени дээш кол төлевирге 30 хуу немелдени бээр. Эки көргүзүглерни чедип ап турар механизаторларны көргүзүг самбыразынга, хана парлалгазынга демдеглээр болгаш оларга шилчиир вымпелди тыпсыр хемчеги алза чогуур. Ажылдың чорудулгазынга ыңдыг хемчеглер эки салдарны чедирер. Трактористерниң чедишкинниг ажыллазырынга, дыштанырынга таарымчалыг байдалдарны тургузарынче кичээнгейни кошкатпас.

Келир чылдың дүжүдүнге черни белет кеп тургаш, хөрзүнүң хат алырынга үүр хемчеглерни база боттанчыдээр. Улуг-Хем, Таңды, Чөөн-Хемчик районнарның ажыл-агыйларында болгаш «Кек-Тей» совхозта дилиндектээр арга-биле чарган черлерниң безин хөрзүнү хат үрээшкининге таваржып турар. Суггарылгалыг черлерниң хөрзүнүнде ам четчир өл-шык бар болганда, оларга аңгыс андырылгазын чорударын часкы үеже соңгаарлатпайн, күзүн чорудар херек.

Күзүн тараажылар чер андырылгазын октябрьга чедир чорудар хүлээлгелиг. Бо ажылды дүргедедир төлээде, механизатор бүрүзү шалыпкын ажылдаар үүрлүг. Ажыл-агыйларның удуртукчулары болгаш агрономнары чер чарар агрегаттарны ийи ээлчег-биле ажылладырын четип алза чогуур.

Ленинчи юбилейге болгаш Совет Тывазының 25 чылынга үткүштүр алган соцкалистиг хүлээлгелерде келир чылдың дүжүлүнге хөрзүнүү четчири-биле белеткээри база чугула черни ээлдээр. Ыңдыг болганда, ажыл-агый бүрүзү аңгыс андырылгазының планын долдур болгаш ажыр күүсеткен турарын чедип алыр үүрлүг.

М. ХАЗБУЛАТОВ,
республиканың көдээ ажыл-агый министриниң оралакчызы.

ЧАА УСТАВ ТӨЛЕВИЛЕЛИН ТАНЫЖЫП ТУР

Тес-Хем районнуң колхозтарында көдээ ажыл-агый артелиниң чаа Уставының төлевилели-биле танышар ажыл үргүлүлеп турар.

Чоокта чаа «Чодураа» колхозтуң Хараал-Тей сүт-бараан фермазының коллективинге Чижек Устав-биле танышкан.

Ферманың ажыл-ишчилери ону ийи-биле чүүлдүгүнүп деткээн.

ЧУРУКТА: колхоз даргазы О. Кимниң беседа кылып турары.

А. ДЕМБРЕЛЬДИҢ фотозу.

Пландан артыкка

Барын-Хемчик районнуң «Большевик» колхозунуң тараажылары сентябрь 10-га чедир 150 га чинге-тарааны, 195 га кызыл-тасты кестирип алган. Ажаап алышкынга хосталган тракторларны аңгыс андырылгазынче кончуг оожум киирип, агрегаттарның ийи ээлчег-биле ажылдаарын организаставайн турар. Оон туржук «Тиилелге» совхозтуң бригадаларында трактористер чедишпезининң харазы-биле тракторлар чаңгыс ээлчегде безин четче ажыглаттынмайн, оларның чамдыызы аңаа турар. Чижээ, № 3 бригадада 10 тракторнуң 5-жи, № 1 бригадада 16 тракторнуң хөй кезии трактористер чогундан аңаа турар.

Чер чарар агрегаттарны техника талазы-биле багай хандырып турарындаң аңаа турар чорук хөй. Хөй колхозтар болгаш совхозтар хүндүс өске ажылдарга турган тракторларны дүнеки үеде чер чарарынга ажыглавайн турар.

Аңгыс андырылгазының планын күүседирде, бо бар турар четпестерни дарый чайладыры эргежок чугула. Мону кылырының бүгү аргалары бар. Чүгле ажыл-агыйларның удуртукчуларының, агрономнарының, бригадирлериниң организакчы ажылындан ол хамаарлыр.

Механизаторларны мораль болгаш материал талазы-биле деткиир чорук күш-ажылдың будүрүкчүлүүн бедиреринге улуг ужур-дузалыг. Аңгыс андырылгазынга сезон онаалдазын күүсеткени дээш кол төлевирге 30 хуу немелдени бээр. Эки көргүзүглерни чедип ап турар механизаторларны көргүзүг самбыразынга, хана парлалгазынга демдеглээр болгаш оларга шилчиир вымпелди тыпсыр хемчеги алза чогуур. Ажылдың чорудулгазынга ыңдыг хемчеглер эки салдарны чедирер. Трактористерниң чедишкинниг ажыллазырынга, дыштанырынга таарымчалыг байдалдарны тургузарынче кичээнгейни кошкатпас.

Келир чылдың дүжүдүнге черни белет кеп тургаш, хөрзүнүү хат алырынга үүр хемчеглерни база боттанчыдээр. Улуг-Хем, Таңды, Чөөн-Хемчик районнарның ажыл-агыйларында болгаш «Кек-Тей» совхозта дилиндектээр арга-биле чарган черлерниң безин хөрзүнү хат үрээшкининге таваржып турар. Суггарылгалыг черлерниң хөрзүнүнде ам четчир өл-шык бар болганда, оларга аңгыс андырылгазын чорударын часкы үеже соңгаарлатпайн, күзүн чорудар херек.

Күзүн тараажылар чер андырылгазын октябрьга чедир чорудар хүлээлгелиг. Бо ажылды дүргедедир төлээде, механизатор бүрүзү шалыпкын ажылдаар үүрлүг. Ажыл-агыйларның удуртукчулары болгаш агрономнары чер чарар агрегаттарны ийи ээлчег-биле ажылладырын четип алза чогуур.

Ленинчи юбилейге болгаш Совет Тывазының 25 чылынга үткүштүр алган соцкалистиг хүлээлгелерде келир чылдың дүжүлүнге хөрзүнүү четчири-биле белеткээри база чугула черни ээлдээр. Ыңдыг болганда, ажыл-агый бүрүзү аңгыс андырылгазының планын долдур болгаш ажыр күүсеткен турарын чедип алыр үүрлүг.

М. ХАЗБУЛАТОВ,
республиканың көдээ ажыл-агый министриниң оралакчызы.

Активке чугаалашкан

«Тыва даг-дүгү» комбинаттың ийи дугаар ээлчээниң үүрмештен-сорттаар комплексизиниң тудуун дүргедедир дугайын комбинаттың партия ажыл-агый активиниң хуралы шинтпирлээн. Ынчангаш амгы үеде бүгү-ле цехтерден болгаш бригадалардан тудугжуларга дузалажыр кылдыр чүс ажылчынны чоруткан. Оларның хөй кезии хоочун тудугжулар, слесарьлар, каңнакчылар болгаш оске-даа мергежилдиг тудугжулары. Сентябрь 8-те комбинаттың ажылчыннарындан тургустунган ийи бригада үүрметкен-сорттаар комплексинин тудуунче кирипкен.

Аныяк коммунистер Зинаида Салчак, Галина Коляд оларның удуртқан штукатурлар бригадалары бажыңның ишти-киги дериглелеринде эки ажылдан турар. Ол бригадаларда колдуунда-ла дүржүлгалыг ажылчыннар, ынчалзадаа олар боттарының мергежилин бедидер талазы-биле ажылды соксатпааннар.

ШЫНАРЛЫГ ТУДУГ ДЭЭШ

Сөөлгү чылдарда тудуг ажылын шалыпкынчыдарын Чөөн-Хемчикте тудугжу коллективтер холга алган. Районнуң ажыл-агыйларында 500 ажыг тудугжуларны хаара туткан бригадалар бар. Чадаананың 463 дугаар механизастаттынган тудуг колонназы бирги чартык чылдың планын ажыр күүсеткен. Тудуг-сентелге участогунуң ажылчынары 1233 дөрбелчин метр чурттатлга шөлүн ажыглалга кирген. СЭКП-ниң XXII съездизин аттыг совхозтуң тудугжулары чунар-бажыңны, дөрт аал ишти чурттаар бажыңны ажыглалга кирген. «Искра» колхозта 400 дөрбелчин метр шөлдүг чеди бажыңны малчыннарга тудуп берген. Ленин аттыг колхозта 3200 тонна тараа кирер складты туткан. Үш муң дөрбелчин метр төп шаңы бетонаан. «Сүт-Хөл», «Чыраа-Бажы» совхозтарда, «Октябрь 30 чылы» колхозта хөй бажыңнар, тараа складтары, мал кажаалары ажыглалга киргилээн. Көдээ ажыл-агый объектилериниң тудугларындан 1200 баш инек кирер алды үлегерлиг кажаа, «Октябрь 30 чылы» колхозта 176 баш бызаа кирер кажаа ажыглалга киреринге четкен.

Культура албан черлериниң бажыңнарындан «Октябрь 30 чылы» артельде клубту тудуп дооскан. «Большевик» колхозта клубту доозар четкен. «Искраның» төвүнде бирээни тудуп турар. Баян-Тала суурда 50 олуттуг асилсадтың тудуу адакталыр четкен. Чадаана хоорайда быштак кылыр заводту тударын доозупкан.

Тудуг-суур кылырынга мергежээн шеверлериниң хүрээледи өскен. Ынзыларга кожун чоруур тудугжу колоннадан эштер Чимит-Доржу, Фактулин, Барабанова, М. Артур, О. Кызыл-оол болгаш хөй-хөй бызаңчылар, дашчылар хамаарлыр. 1967 чылга бодаарга, 1969 чылда капитал салыышкынның планы 3—4 катап көвүдээн. Бот-оруулга-чарылгалыг бригадаларның ажылының бүдүнгүр чоруу мурнуку чылдарга деңнээрге, алээн өскен.

Чамдык чедишкиняер-биле чергелештир четпестер уламчылавышаан. Ажыл-агыйларда болгаш район төвүнде тудуглар оожум ажыглалга кирип турар. Механиамнер, машина-техника, кижи күжү чедишпезинден ажыглаарынга көрдүнген акша-хөренги долуу-биле шиңгээттинмейн турар. Оон түнелиңде, ылаңгыя малчыннарның чурттаар бажыңнары чедишпес. Соок өглерде чурттап турар кадарчылар ам-даа бар. 1968 чылда капитал тудуг кылырынга чазыгдаар акша-хөреңгинин чүгле 76 хуузун шиңгээдип алган. Районда кол тудуг организациязы № 463 тудуг колоннаазы эрткен чылда планын күүсетпээн. Ол тудуг черле мал тарын боозадыр станцияның чаа тудугларынга хереглээр акша-хөреңгини ажыглаан шыдавааң. Чадаана хоорайда уруглар садын болгаш 640 кижи кирер ортуман школа тудуун ажыглалга киирери хожудан турар. Бо-ла хоорайга чаа чунар-бажың тударынга 30 муң рубльди чарыгдаарын чопшээреп берген. Оон тудуун кончуг орай эгелеп, оожум темп-биле уламчылап турар.

Колхозтарда болгаш совхозтарда тудуглар хожудангай байдал-биле чоруун келгенинден кедээ суурларга тудуг кылырының планы күүсеттинместээн. «Тыва» совхозтуң баштаар чери Хендергей суурга школа тудуп бээрин азааш, ону күүседирин боттандырбаан. Чер-черде тудуг ажылывың хожудангай байдалда болганының чылдагаанының ажыл-агыйларның удуртукчуларының болгаш партия, совет органнарның тудуг ажылынче кошкак кичээнгей салып келгенинден кол хамаарлыр. Бир эвес олче чугула сагыш салыр болза тудуг материалдары-даа, машина-техника-даа, кижи күжү-даа олче мооңнетпинин, ажыл-иш будүнгүрү-биле шуудаан турар үүрлүг. Чижээ, «Большевик» совхозтуң удуртукчулары тудуг-суур кылырынче кичээнгейни угландырбайн турарындан, ында инек кажаазының тудуу дилген ыяш чогундан ара соксаан. Шак ындыг байдал «Октябрь 30 чылы» колхозта болгаш оске-даа ажыл-агыйларда бар. Тудуг ыяжы белеткээр пилорамалар колхоз, совхоз бүрүзүнде бар хирезинде, ону чоп ажыглавайн турар. Кылын, чуга манза аймаа база оске-даа материалдар чедишпес.

Чөөн-Хемчик районнуң план килдизиниң ажылдакчылары тудуг кылырын планнап, ону акшаландырарынче сагыш салып турза-даа, ажылдың канчаар күүсеттинин турарынче кичээнгей салбайн келген. Чадаананың сентелге-тудуг участогу Сүт-Хөлде аптеканың, эмнелгениң болгаш библиотеканың, он алды квартиралыг чурттатлга бажыңының сентелгезин май айда-ла эгелээн. Ында ажылдар ам-даа доозулбаан. Ол шүүшең байдал ук участоктуң тодаргай планнаашкын чок, буу-хаа ажылдап турарын бадыткап турар-дыр.

463 дугаарлыг механизастаан тудуг колонназының ажылында чамдык четпестер база бар. Бо улуг коллективте ажылчын күжү чедишпес. Күш-ажылдың сагылга-чурумунуң деңнели куду. Тудуг материалдары чедишпезинден ара туруушкуннар удаа-дараа болуп турар. Ажыл төлевири ээвээш болганындан ажылчынларның ажылдан үнер чоруу хөй. Бо чылдың бирги чартыында 72 кижи ажылдан үнүп чоруткан. Мынчага чедир чүгле 13 кижини хүлээп алган. Ук колоннаның тудугжулары кылып эгелээн бажыңнарын дооспаанда, оске черге база бирээни эгелээр чанчылдардан «Большевик» совхозта, «Искра» колхозта бажыңнар ам-даа ажыглалда кирбээн. Ол ышкаш суг ажылагый черинин Чадаанада участогунда машина-техника хөй-даа болза, тудуг ажылын кончуг кошкак чорудуп турар. «Сельхозтехника» каттыжышкынының салбыры районнуң бүгү колхоз, совхозтарынга суг-биле иидер одалга системазын кылырып, чамдык черлерге сентелге кылырын хожудадып, күш четтикпейн турар. Ынчангаш Ийме, Бажың-Алаак, Чадазынаның № 3 школазында одалга системазы багай байдалда.

Партия, совет органнарның болгаш коллективтериниң удуртукчулары улуг-даа, бичии-даа тудугларны бедик шынарлыы-биле кылырынче сагыш салырын утпас үүрлүг. Ыңдыг турбуже көдээ суурларда чурттатлга бажыңнарының тутканының шынары куду. Чадаана хоорайда 640 кижи өөренир школаның шала тудуп каан ханазын бүгай салганындан ону бускаш, катап эде тудар үүрга таварлашкан. «Сүт-Хөлдеө» инек кажаазының туткан шынары база куду. Районда амыдыралын хандырылга комбинадының будүрүп үндүрүп турар түүй-бузувүп багай шынарлыг болганындан ооң хөй кезии ажыглаттынмайн турар.

Тудуг коллективтериниң ажылын удуртуп турар партия организациялары бригадалар аразында социалистиг чарышты организастап, ооң түнелин доктаамал үндүрүп, тиилекчилерни шаңнап, макаарын боттандырары чугула. Күш-ажылдың сагылга-чурумун бижыктырып, ооң будүрүкчүлүүн бедидерин чедип ап, ажылчыннар ортузунга лекция, беседаларны номчуп, кижизидилге ажылынче кичээнгейни угландырары негетинин келген. Дашчыларны, бетоншиктерни хөйү-биле белеткээринче сагыш салып, тудуг-суур кылырының мурнакчы технологиязын ажыглаарын коллективтериниң ишчилери утпас үүрлүг. Чөөн-Хемчиктиң тудугжулары тудуларны дүрген болгаш бедик шынарлыг кылырын чедип ап, ленинчи юбилейге база Совет Тываның 25 чыл оюнга төлептиг ужураажырының чарыжынга идепкейлиг киржирлер.

Л. ХЕРТЕК,
СЭКП Чөөн-Хемчик райкомунуң инструктору.

Бир бригада

Тес-Хемде «Чодураа» колхозта ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады И. Данзуруң бригадирээн № 1 хойжу бригаданың кежигүннери колхозтуң Чижек Уставының төлевилелин ханы өөренип, ол дугайын бодунуң хуралынга чугаалажып көрген.

Төлевилел Уставта көрдүнген чүүдер колхозтарның экономиказын быжыглаарынга, колхозчуларның коммунистиг ёзу-биле ажылдап, чурттаарынга бүрүнү-биле дүгжүп турарын көргеш, ону бир үнбиле чүүдүдүгүнген.

Ол-ла бригадада 1970 чылдың парлалга чагыдылгазы эки чоруп турар, ында 17 кадарчы «Шын», «Тываның аныяктары» солуннарны, көдээ ажыл-агый, уруглар журналдарын чагытқан.

А. ДЕМБРЕЛЬ.

—⊙—

Кыштаглаашкынга белеткел

Таңды районнуң ажыл-агыйлары малга чем белеткели, дүжүт ажаап алышкыны-биле чергелештир, кыштаглаашкынга белеткелди деңге чорудуп эгелээн. Районнуң колхозтарында болгаш совхозтарында 4—5 кижи составтыг звеполар кыштаглаашкын белеткелинче кирген. Звеполар нүргулайында-ла мал кажаларының, малга чем каан бээр черлериниң, сабаларның болгаш малчыннар бажыңнарының сентелгезин кылып турар. Сентелге ажылы ылаңгыя «Элегес», «Межегей» совхозтарда эки чоруп турар.

«Элегес» совхоз сентябрь 20-де, «Межегей»—октябрь 1-де мал тарып боозадыр чугула кампанияже киреринге планнаан. Ынчангаш кыштаглаашкынга белеткел-биле канцларлаштыр түс ажыл-агыйларның мал тарып боозадыр 8 пунктуларында чамдык чедир кыядынмаан чүүлдерже совхозтарның директиялары чогуур кичээнгейни салып. четчелелди кылып турар.

—⊙—

Юбилей чоокшулаан тудум

Бай-Тайга районда «Тээли» совхозтуң Бай-Тал салбырында Дарган Дугул-оолга удурткан аныяктар звенозу мал чеминиң белеткелинге мурнакчы ажылдаашаа. «Шын» солуннуң Хүндүлел самбыразынга киреп болгай. Чоокта чаа 20 кижиге комсомолчу даалгаларны берген. Комсомолчулар 30 ажыг кижи совхоз будүрүлгезинде ажылдап турар адырларының аайы-биле бедиткен социалистиг хүлээлгелерин алган. Комсомол организациязы ооң хынаалдазын декада, ай, квартал санында чорудуп турар.

Салбырда бо хүннерде 1969—70 өөредилге чылы-биле кымнарның каяа өөренирин четчелеп дооскан. Комсомолчулардан 34 кижи политболгумнерге, 55 кижи В. И. Ленинниң ажылдарын бот-өөредилге-биле өөрениринге бижиктеп.

В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чылының байырлалы чоокшулаан тудум, Бай-Талдың комсомолчулары юбилейге төлептиг ужуражыр дээш бүгү аргаларны ажыглап, планын чаарты көрүп турарлар.

Ажыл хайныышкынныг

«УТКА 25 чылы» совхозтуң Арыскан салбыры (эргелекчизи М. Ак-оол) бешки чылдың дөрткү чыынында малга быжыг чем-суурну белеткөөр ажылды хайныышкынныг чорудуп турар. Салбырның ажыл-ишчилери 820 тонна сиген белеткээр планын 100,5 хуугa, 2595 тонна силос белеткелин 2451 тоннага, 800 тонна будук-бүрү белеткээрин 78,0 хуу күүседип, совхозтуң салбырларының мурнунда чоруп турар.

Сигенде трактористер Сат Шериг-оол, Кыргыс Маадыр, Шивитей Чечек-оол, сараат салыкчызы Кошкендей Шактар, сараат ооргалакчылары Түлуш Оюр-оол, Сат Барбанов, Даваакай Хирлиг болгаш силостаашкында комбайнер-трактористер М. Самбу, С. Долаш ажылдың эгезинден бээр бо хүннерге чедир эң кызымак ажылдап, ниитизин ажылын бедик деңнелге корүп, социалистиг чарыштын тиилекчилери болуп ажылдап турарлар.

Ногаан массаны соорткүрүге комбайнарыны бичии-даа турушкунга таварыштырбас дээш Шагаан-Арыг АТБ-зиниң чолаачылары (удуртукчузу Лопсан Чимит-оол) хүнде нормазын 120—130 хуу күүседип турар.

Салбырның ажыл-ишчилеринге амданныг чемнерни белеткеп турар повар А. Бичеоол, дузалакчызы Д. Мандыпоол улуг үлүгн киргген.

Мал чеминиң белеткели-биле кады салбыр тараа кезилдезинче киргген. Ында башгайы ээлчегде 4 комбайн ажылдап киргген болгаш 131 га кызыл-тасты кестирип, бастырган 123 тонна тараану Арыскында шаңда дүжүргген.

Тараа ажаап алышкынында комбайнерлер Ома Донгаа, Дуктүг-оол Ховалыг олар «СК-4» комбайн-биле дүжүт ажаалдазынче киргеш, хүн нормазын 110—115 хуу күүседип турарлар.

Т. ОЧУР-ООЛ.

ШКОЛА БӨГҮН

Михаил ПРОКОФЬЕВ,
ССРЭ-ниң чырыдыышкын министри

БИСТИҢ УЕВИС эртемнин болгаш техниканың шапкын хөгжүлдези-биле онзагайланып турар. Делегей ажыл-агыйының амгы үе-чадазында кижиниң болгаш азырал амытаннарның үлүүлиге энергия-биле чепсегленишкинниң чүгле 1 хуузу оназажыр, а энергияның 99 хуузун кижиниң күш-ажылының болгаш угаанының ачызында тургустунган механизмнер болгаш машиналар берип турар деп санап үндүрген.

Энергия-биле чепсегленилгениң бедишкинни техниктиг депшилгеге, эртемнин болгаш техниканың бүгү адырлар аайы-биле хөгжүүрүнге идиг болуп турар дээрзин оваарыр херек. Энергия биле чепсегленилгениң өзүүшкүнүүн темпизи бедик болган тудум-на, техниктиг депшилгениң темпизи бедик болур.

Астронавтиканың, ядро физиказының, астрофизиканың, электрониканың, оске-даа хөй эртемнериң, медицинаның бежен чылдар үезинде безин билдинмейн турган кайгамчык чедишкиннериниң хереглери болган бис.

Угланыышкыннар тодаргай: шинчилеттинмээн адырларже улам ханылап кирер. Ол болза ортумак болгаш дээди өөредилгеге дорт салдарлыг болгаш инженерлерни, башкыларны, эмчилерни, оске-даа культураларның тарылгазын эки шынарлыг аңдарып белеткээн черлерге чорудары совхозтуң ажылдакчыларынга хажык чок күүседир дүрүм болу берген.

Республикада ниитизи-биле аңгыс андырылгазының темпизи эң оожум чоруп турар. Аңаа чүү четпейн турарыл? Бирги ээлчегде техниканы чавыс будүрүкчүлүг ажыглап турар. Ажаап алышкынзын хосталган тракторларны аңгыс андырылгазынче кончуг оожум киирип, агрегаттарның ийи ээлчег-биле ажылдаарын организаставайн турар. Оон туржук «Тиилелге» совхозтуң бригадаларында трактористер чедишпезининң харазы-биле тракторлар чаңгыс ээлчегде безин четче ажыглаттынмайн, оларның чамдыызы аңаа турар. Чижээ, № 3 бригадада 10 тракторнуң 5-жи, № 1 бригадада 16 тракторнуң хөй кезии трактористер чогундан аңаа турар.

Чер чарар агрегаттарны техника талазы-биле багай хандырып турарындаң аңаа турар чорук хөй. Хөй колхозтар болгаш совхозтар хүндүс өске ажылдарга турган тракторларны дүнеки үеде чер чарарынга ажыглавайн турар.

Аңгыс андырылгазының планын күүседирде, бо бар турар четпестерни дарый чайладыры эргежок чугула. Мону кылырының бүгү аргалары бар. Чүгле ажыл-агыйларның удуртукчуларының, агрономнарының, бригадирлериниң организакчы ажылындан ол хамаарлыр.

Механизаторларны мораль болгаш материал талазы-биле деткиир чорук күш-ажылдың будүрүкчүлүүн бедиреринге улуг ужур-дузалыг. Аңгыс андырылгазынга сезон онаалдазын күүсеткени дээш кол төлевирге 30 хуу немелдени бээр. Эки көргүзүглерни чедип ап турар механизаторларны көргүзүг самбыразынга, хана парлалгазынга демдеглээр болгаш оларга шилчиир вымпелди тыпсыр хемчеги алза чогуур. Ажылдың чорудулгазынга ыңдыг хемчеглер эки салдарны чедирер. Трактористерниң чедишкинниг ажыллазырынга, дыштанырынга таарымчалыг байдалдарны тургузарынче кичээнгейни кошкатпас.

Келир чылдың дүжүдүнге черни белет кеп тургаш, хөрзүнүү хат алырынга үүр хемчеглерни база боттанчыдээр. Улуг-Хем, Таңды, Чөөн-Хемчик районнарның ажыл-агыйларында болгаш «Кек-Тей» совхозта дилиндектээр арга-биле чарган черлерниң безин хөрзүнү хат үрээшкининге таваржып турар. Суггарылгалыг черлерниң хөрзүнүнде ам четчир өл-шык бар болганда, оларга аңгыс андырылгазын чорударын часкы үеже соңгаарлатпайн, күзүн чорудар херек.

Күзүн тараажылар чер андырылгазын октябрьга чедир чорудар хүлээлгелиг. Бо ажылды дүргедедир төлээде, механизатор бүрүзү шалыпкын ажылдаар үүрлүг. Ажыл-агыйларның удуртукчулары болгаш агрономнары чер чарар агрегаттарны ийи ээлчег-биле ажылладырын четип алза чогуур.

Ленинчи юбилейге болгаш Совет Тывазының 25 чылынга үткүштүр алган соцкалистиг хүлээлгелерде келир чылдың дүжүлүнге хөрзүнүү четчири-биле белеткээри база чугула черни ээлдээр. Ыңдыг болганда, ажыл-агый бүрүзү аңгыс андырылгазының планын долдур болгаш ажыр күүсеткен турарын чедип алыр үүрлүг.

М. ХАЗБУЛАТОВ,
республиканың көдээ ажыл-агый министриниң оралакчызы.

БИСТИҢ УЕВИС эртемнин болгаш техниканың шапкын хөгжүлдези-биле онзагайланып турар. Делегей ажыл-агыйының амгы үе-чадазында кижиниң болгаш азырал амытаннарның үлүүлиге энергия-биле чепсегленишкинниң чүгле 1 хуузу оназажыр, а энергияның 99 хуузун кижиниң күш-ажылының болгаш угаанының ачызында тургустунган механизмнер болгаш машиналар берип турар деп санап үндүрген.

Энергия-биле чепсегленилгениң бедишкинни техниктиг депшилгеге, эртемнин болгаш техниканың бүгү адырлар аайы-биле хөгжүүрүнге идиг болуп турар дээрзин оваарыр херек. Энергия биле чепсегленилгениң өзүүшкүнүүн темпизи бедик болган тудум-на, техниктиг депшилгениң темпизи бедик болур.

Астронавтиканың, ядро физиказының, астрофизиканың, электрониканың, оске-даа хөй эртемнериң, медицинаның бежен чылдар үезинде безин билдинмейн турган кайгамчык чедишкиннериниң хереглери болган бис.

Угланыышкыннар тодаргай: шинчилеттинмээн адырларже улам ханылап кирер. Ол болза ортумак болгаш дээди өөредилгеге дорт салдарлыг болгаш инженерлерни, башкыларны, эмчилерни, оске-даа культураларның тарылгазын эки шынарлыг аңдарып белеткээн черлерге чорудары совхозтуң ажылдакчыларынга хажык чок күүседир дүрүм болу берген.

Республикада ниитизи-биле аңгыс андырылгазының темпизи эң оожум чоруп турар. Аңаа чүү четпейн турарыл? Бирги ээлчегде техниканы чавыс будүрүкчүлүг ажыглап турар. Ажаап алышкынзын хосталган тракторларны аңгыс андырылгазынче кончуг оожум киирип, агрегаттарның ийи ээлчег-биле ажылдаарын организаставайн турар. Оон туржук «Тиилелге» совхозтуң бригадаларында трактористер чедишпезининң харазы-биле тракторлар чаңгыс ээлчегде безин четче ажыглаттынмайн, оларның чамдыызы аңаа турар. Чижээ, № 3 бригадада 10 тракторнуң 5-жи, № 1 бригадада 16 тракторнуң хөй кезии трактористер чогундан аңаа турар.

Чер чарар агрегаттарны техника талазы-биле багай хандырып турарындаң аңаа турар чорук хөй. Хөй колхозтар болгаш совхозтар хүндүс өске ажылдарга турган тракторларны дүнеки үеде чер чарарынга ажыглавайн турар.

Аңгыс андырылгазының планын күүседирде, бо бар турар четпестерни дарый чайладыры эргежок чугула. Мону кылырының бүгү аргалары бар. Чүгле ажыл-агыйларның удуртукчуларының, агрономнарының, бригадирлериниң организакчы ажылындан ол хамаарлыр.

Механизаторларны мораль болгаш материал талазы-биле деткиир чорук күш-ажылдың будүрүкчүлүүн бедиреринге улуг ужур-дузалыг. Аңгыс андырылгазынга сезон онаалдазын күүсеткени дээш кол төлевирге 30 хуу немелдени бээр. Эки көргүзүглерни чедип ап турар механизаторларны көргүзүг самбыразынга, хана парлалгазынга демдеглээр болгаш оларга шилчиир вымпелди тыпсыр хемчеги алза чогуур. Ажылдың чорудулгазынга ыңдыг хемчеглер эки салдарны чедирер. Трактористерниң чедишкинниг ажыллазырынга, дыштанырынга таарымчалыг байдалдарны тургузарынче кичээнгейни кошкатпас.

Келир чылдың дүжүдүнге черни белет кеп тургаш, хөрзүнүү хат алырынга үүр хемчеглерни база боттанчыдээр. Улуг-Хем, Таңды, Чөөн-Хемчик районнарның ажыл-агыйларында болгаш «Кек-Тей» совхозта дилиндектээр арга-биле чарган черлерниң безин хөрзүнү хат үрээшкининге таваржып турар. Суггарылгалыг черлерниң хөрзүнүнде ам четчир өл-шык бар болганда, оларга аңгыс андырылгазын чорударын часкы үеже соңгаарлатпайн, күзүн чорудар херек.

Күзүн тараажылар чер андырылгазын октябрьга чедир чорудар хүлээлгелиг. Бо ажылды дүргедедир төлээде, механизатор бүрүзү шалыпкын ажылдаар үүрлүг. Ажыл-агыйларның удуртукчулары болгаш агрономнары чер чарар агрегаттарны ийи ээлчег-биле ажылладырын четип алза чогуур.

Ленинчи юбилейге болгаш Совет Тывазының 25 чылынга үткүштүр алган соцкалистиг хүлээлгелерде келир чылдың дүжүлүнге хөрзүнүү четчири-биле белеткээри база чугула черни ээлдээр. Ыңдыг болганда, ажыл-агый бүрүзү аңгыс андырылгазының планын долдур болгаш ажыр күүсеткен турарын чедип алыр үүрлүг.

М. ХАЗБУЛАТОВ,
республиканың көдээ ажыл-агый министриниң оралакчызы.

ОЛАРГА ИДЕГЕЛ УЛУГ

Кызылда хереглекчилер нийтилелиниң АТБ-зинге эртенгиниң сес шак четпээнде чеде бердим. Ында-мында машиналарның ыыт-шимээни, ажылчын хептер кеткен кижилерниң хөглүг чугаалары хоорайның эртенги ыржымын үреп тургулаан. Араазында бир-ле чүве маргышкан болүк чолаачыларга ужурашкаш, оларның кайнаар аъттанып-тар деп турарын сонуургадым.

— Бис кезек кижи Бии-Хем районунче чоруур деп тур бис. Чаагай дүжүт ажаарыга киржир улус машиналарны эки хынап албаска хоржок болгай — деп, АТБ-ниң мурнакчы чолаачыларының бирээзи Федор Хольшин чугаалай-дыр.

— Валерий Илихановка удуртқан 10 машина чолаачылары районнарже хереглел барааннары чедирер. Мен база-ла олар-биле хаптарынга белен мен—деп, аныяк чолаачы Михаил Күрседи чугаага киришти.

Чолаачылар боттарының автомашиналарын хынап, чоруптарынга белеткеннип, дувүрепле турлар. Машина бүрүзүн хынап албас болза, ажылга улуг шаптыкты чедирер дээрзин чолаачы бүгүдези кончуг эки билир. Ынчангаш маңаа ажыл шагда-ла эгелээн деп чүве билдинде берди.

Машиназының мотору-биле үрелдешкен турган алээн улгады берген, чолдак сынныг тыва чолаачы кижини Уранбай Уэун-оолович Назытай деп адаар болду. Бо коллективке 34 чыл дургузунда ол ажылдан келген. Оон-биле АТБ-ниң партия эге организациязының секретары Петр Семёнович Ковалёв ажылагый дугайында сүмелешкен тур.

— Петр Семёнович, АТБ-ниң чолаачыларының амгы сорулгаларының дугайын чугаалап берип көрүңерем — деп, оон диледим.

— Бистиң чолаачыларывыс Барыын-Хемчик, Чөөн-Хемчик, Улуг-Хем, Өвүр болгаш өске-даа районнарже чоннуң хереглел барааннарын сөөртүп чедирер сорулгалыг. Он автомашина база 50 ажыг кижи дүжүт ажаан алышкынынче Хүлээнген ажылынга ак сеткилдиг, коллективтиң мурнакчы чолаачылары Николай Иванов, Степан Овчинников, Анатолий Морозов болгаш өскелер-даа бо ажылга киржип турар. Ажылдап турда эрес-ле эрлер—деп, Ковалёв түүлеп чугаалады.

Автомашиналарның чыраккузак орукка чораан үрелбес чоруу септекчилерден кол хамаарыжыр. Слесарылар Анатолий Бондаренко биле Леонид Владенко бо ажылга өске эш-өөрүүден кызымаккай ажылижи-биле ылгалып турар болдулар. Олар ай санында ажыл планын 150—250 хуу күүседип келгеннер.

Хереглекчилер нийтилелиниң автотранспорт бүдүрүлгезиниң ажылдакчылары беш чыл планының дөртку чылын түш-ажылчы чедишкиннербиле доозар дээш аразында бедиткен социалистиг хүлээлгелерни алганнар. Коллектив чүүк соортуруунуң планын йигги кварталда 107,1 хуу күүсеткен болгаш 5487 литр кываг-лаар материалды намнап ап шыдаан.

Автотранспорт бүдүрүлгезиниң ажылдакчылары СЭКП Тыва обкомунуң болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң транспорт ажылдакчыларынга болгаш чолаачыларга үндүрген кыйгырыгчагаазын нийти хуралынга чугаалажып көргеш, шудургу ажылдап тураглар.

К. САРЫГ-ООЛ.

Улусчу контроль

ДЭЭШТИГ ХЫНАЛДА

Каа-Хем районда үрелген демир-дести чыыт база алгы-кешти кадагалал шыгжаар болгаш белеткел черинге дужаар талазы-биле ажыл-агыйжы эвес чоруктар барын совхозтарга, колхозтарга улусчу контролёрларның чорудуп тургулаан хыналдалары илередип келген. Районнуң улусчу контроль комитединиң болгаш бөлүктериң хуралдарынга ажыл-агыйларның удуртукчуларының информацияларын дыңнап, чогуур хемчегларни ап келгенинiң түңнелинде демир-дес аймаан болгаш алгы-кешти кадагалап шыгжаары болгаш белеткел черинге киирери элээн экижээн.

Ажыгладан үнген демир-дести чыыт кадагалаар болгаш белеткел черинге дужаар ажыл бо чылдың бирги чартыында «Совет Тыва» совхозка кончуг багай организастаттынган турган. Улусчу контролёрлар хыналданы чоруткаш, түңнелин районнуң улусчу контроль комитединге киирген. Комитет бодунуң хуралынга ук айтырыгны чугаалажып көргеш, үрелген демир-дести чыыт дужаар дугайында совхозтуң директору О. Түтергe, инженери Г. Кимейге, комитеттиң доктаалының күүселдезин хайгаараарын совхозта улусчу контроль белүүнүң даргазы эш В. Намзырга дааскан турган. Хыналда дэштиг болган, совхоз демир-дес чыыт дужаарының чартык чыл планындан ажырып, 16 тонна демирни белеткел черинге киирген.

Районнуң улусчу контролёрлары совхозтарга, колхозтарга болгаш бүдүрүлгелерге хыналдаларны доктаамал чорудуп, шимчээшкин чок чыдар демир-дес аймаан белеткел черинге дужаар хемчегларни ап, күүселдезин хайгаарап келген. Чамдык ажыл-агыйлар үрелген демир-дести чыгбайн, а чыгдынганнарын дужаавайн турары-биле планын күүсетпейн, орулганы чедир албайн турар.

Районнуң чамдык колхозтарында алгы-кешти багай кадагалап, белеткел черлериңе киирбейн турары хыналдалар көзүлген. Улусчу контролёрларның үш колхозка чоруткан хыналдазындан нийтизибиле 1376 санныг алгы-кештен түгле 528-ти белеткел черинге дужаганы илередип. Дужааттынмаан алгы-кештиң хөй кезии үрелген болгаш читкен. Үш колхоз нийтизибиле алгы-кештен бир муң ажыг рубльди чедир албазын.

Районнуң улусчу контролёрлары шиитпирлиг хемчегларни алган соонда «Октябрь 30 чылы», «Коммунизмче орук», «Октябрь 14 чылы» колхозтарның даргалары эштер С. Балыкулин, А. Моргун, П. Самороков олар организастыг ажылдарны чорудуп, колхозтарның баштаар черлериниң хуралдарынга чугаалажып көргеш, бир алгы-кешти белеткел черинге дужаар ажылды организастаан.

Күрүнениң эт-хөреңгизин самчыгдап, чарыгдаар клиплерни контролёрлар база сайгалап илередип турарлар. Сарыг-Септе сүт хүлээп алыр пунктунуң мастери турган Г. Муравьевтуң сүт продуктуларын бодунга ажыглал, кирген сүттү шын эвес хүлээп ап келгенин контролёрлар илереткеш, районнуң улусчу контроль комитединиң хуралынга тургускын. Колхозтардан, совхозтардан келген сүттү деңзилевейн хүлээп ап турган болгаш литр сүттү килограммче шилчитпейн турган. Оон аңгыда сүт хүлээп алыр пунктудан садыг четкилеринче кирген продуктуларның шынары үргүлүү куду болуп келген. Бүдүн чартык чыл дургузунда литр сүттү килограммче шилчитпейн турган, «Октябрь 14 чылы» колхозка 9,6 тонна сүттүң өртээ 738 рубльди, «Ленинчи орук» колхозка 55 кг сүттүң өртээ 88 рубльди чедир төлеэзин. Муравьев түгле колхозтарга эвес, күрүнеге когарал чедирген, сүт саарылгазындан күрүнеге 693 рубль кирбейн барган. Ажыл-агыйларга болгаш күрүнеге когарал чедирип турган Муравьевтуң районнуң улусчу контроль комитединиң шиитпири-биле ажылдан үндүрген болгаш оон херээн истелге органынче киирген.

Районнуң улусчу контроль органнарының чорудуп турар хыналдаларында четпестер хөй. Совхозтарның, колхозтарның болгаш бүдүрүлге черлериниң удуртукчуларындан негелде кошкан, хыналданы ханы кылбас, өзү барымдаалаар чоруктар бар. Оон түңнелинде социалистиг өөчү-хөреңгини самчыгдаар, төгүлгээр чоруктар узуктаттынмайн турар. Чөрни, кодээ ажыл-агый техниказын чөп ажыглаар, совхозтарның, колхозтарның хөреңгизин камгалаар талазы-биле шиитпирлеттинмээн айтырыглар хөй.

Я. САВКИН,
районнуң улусчу контроль комитединиң даргазы.

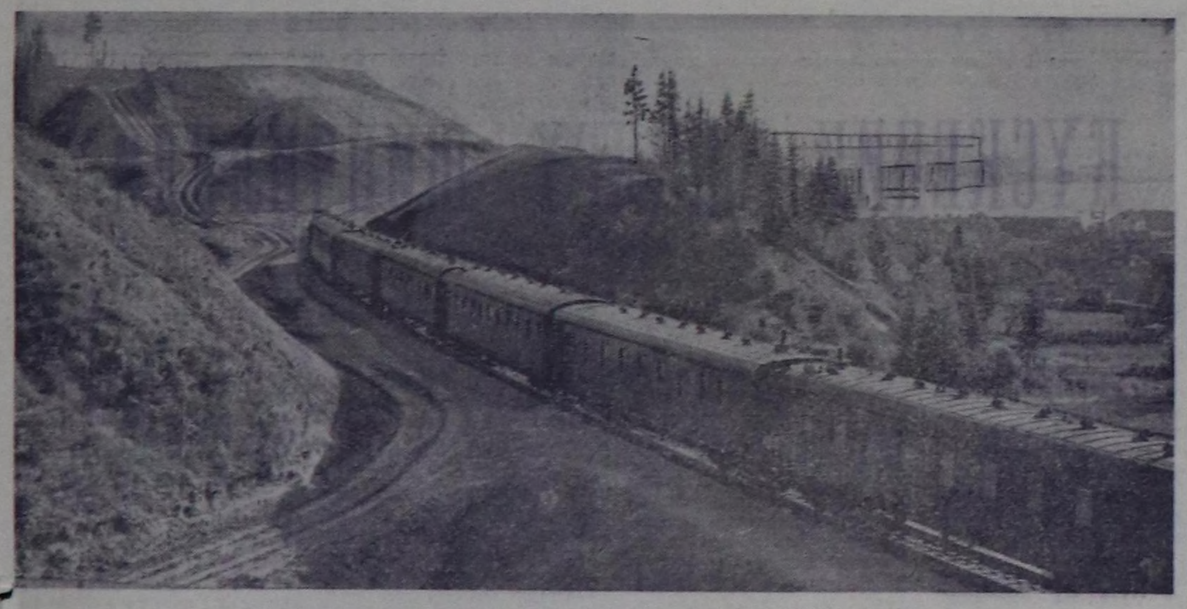

ТЮМЕНЬ ОБЛАСТЬ. Украинаның дээди өөредилге черлериниң 11 муң студентилери күш-ажылчы семестрин облаттың дааш-шимээниг тайгазынга, Соңгу үүтүң тудугларында шалыпчы күш-ажылга эрттирген. Бо чурукту Түгү-эвилелдиң комсомолчу шалыпчы тудуунга — Тюмень — Сургуттуң 700 километр дурттуг демир-оруунга тырттырган. Орукту эң байлак нефтилиг черлерже салып бар чоруур. Ацаа Харьковтуң 1000 студентилери ажылдаан.

Бо орук туттунуп-даа, ажылдап-даа турар.

И. САПОЖНИКОВТУҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

делегей бо хүннерде

ЧКП ТК-ның бюро хуралы

ПРАГА. (СЭТА). ЧКП ТК-ның чех областарга партия ажылын удуртур бюрозу сентябрь 10-да ЧКП ТК-ның пленумунга белеткенириниң чамдык айтырыгларын чугаалашкан. Хуралды Бюроның даргазы Л. Штроугал удурткан.

В. И. Ленининиң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чыл болурунга тураскаатқан конференция болур. Бюро ук конференцияның идей-политиктиг айтырыгларын чугаалашкан. Тураскаалдыг юбилейни чех областарга байырлаары ол конференция-биле эгелээр. Конференцияга болур кол илеткелдерге амгы үеде даштыкы политиктиг болгаш иштики политиктиг байдалга марксизм-ленинчи партияларның, ажылчын ангының, хамыкты мурнай ЧКП-ниң ажыл-чорудулгазын барымдаалап, Ленининиң теория, политиктиг чагыгларын Чехословакияның Коммунистиг партиязының үнелеп турарын илергейлээр.

Бюро кадр айтырыгларын база чугаалашкан деп, ЧТК агентилел дыңнаткан.

СОЦИАЛИЗМ ЧУРТТАРЫНДА

ЧЕХОСЛОВАКИЯ

Соцгу Чехия — хөй хүрең хомүр-даштыг девискээр — чоокку чылдарда социалистиг Чехословакияның эң улуг энергетика баазазы болу бээр. Ол девискээрге 5 миллион 300 муң киловатт нийти күштүг чеди электростанцияны тудуп тургузары перспективтиг планда төлевилеттинген. Олар Чехословакия биле Европаның социалистиг чурттарының чаңгыс аай энергетика системазының составынга кирер.

Ам ЧССР-ге чылдың-на бүдүрер электри күжү 40 миллиард киловатт-шак болурунга чоокшулап турар. Чуртка электри күжүн бүдүрери чоокку үеде чылдың-на 50 миллиард ажыг киловатт-шак болурунга чедер деп, республиканың улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң планында айтыкан.

ГДР

ГДР-ниң улус ажыл-агыйының кол-кол адырларын эртем-техниктиг революцияның үезинде улам хөгжүдериниң сорулгаларын республиканың шинчилел төвүлелиниң хуралынга чугаалашкан. Оон киржикчилери ГДР-ге социалистиг тургузуушкунуң чаа-чаа сорулгаларын чеднишкиниг шиитпирлээринге Совет Эвилели-биле сырый эртем-техниктиг, экономиктиг кады ажылдажылганың эргежок чугулазын демдеглээн.

ЮГОСЛАВИЯ

Югославияның автономнуг крайы—Воеводинада эң баштай каскан нефть аттыгын үнген. Ам ында чылдың-на 700 муң тонна нефтини болгаш 300 миллион ажыг кубометр газты тып, нефть болбаазырадыр ийи улуг будүрүлге черн ажылдап турар.

(СЭТА).

Дүжүр аткан

КАИР. (СЭТА). Суэц мугулдурунуң барыын талакы эринде Зафараниың болгаш Абу Эль-Дарагтың районунга Египеттиң эрик кавызының туруштарынче агаардан халдаашкын кылып келирге, израиль агрессорларның бир самолёдун Каттышкан Араб Республикаңың зенит артиллериязы дүжүр адыкан деп, МЕН агентиледдиң дыңнадыын ёзугаар египет шериг төлээлекчи дүүн медеглээн.

КУВЕЙТ. Совет инженерлериниң дузазыбиле Кувейттиң корабль ишчилериниң балыкчы «Мухалю хадис» суднону будүргеш, сугже салып үндүргенинден бээр каш-ла хүн эрткен. Кувейттиң балыкчыларының балык тудар амгы үе аргаларынга өөренип алырынга Балык ажыл-агыйының совет институдунуң ажылдакчызы В. А. Ионас дузалап турар.

ЧУРУКТА: балыктаарының планын кувейт балыкчылар бригадирн Али биле В. А. Ионастың чугаалажып турары. Оң талада — хелемечи В. Либо.

Р. МОСЕЕВТИҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

Хугбай планнарның чаа билдинген кезектери

БОНН. (СЭТА). Барыын-герман «Штерн» журнал чажыт америк «10-1» шериг документизиниң чаа билдинген чажыттарын парлап үндүрген. Ол документиде Европаның девискээринге химия, бактериология болгаш ядролуг чепсек дайының чорударының планнарын тайылбырлаан. Журналдың демдеглеп турарын ёзугаар алырга, ол планда Европаның шериг эвилелдеринде бактаан кирбээн, нейтралдыг күрүнелериниң девискээрин безин «элдептиг чепсектер күжү-биле дайын чорудар черлер» кылдыр айыткан. Ылаңгыя Финляндияны, Австрияны, Швеция биле Швейцарияны ол черлерге хамаарыжыр дээн.

Ол документиде ядролуг чепсекти ажыглаар деп айыткан. Журналдың демдеглеп турганын ёзугаар алырга, «шыдыг турбуже, НАТО талазыбиле эвилелчилерин хорутдал тургузар эргелиг болган туруп болур деп чүвени айытпаан. Оларның сагыш-бодалын айтырбас-даа, ынчангаш НАТО талазы-биле эвилелчилер «10-1» планның дугайында чүнү-даа билбээн турар ужурлуг».

Документиниң бир кезээнде химия болгаш бактериология чепсектерин ажыглаар дугайында саавыр тайылбырлаттынган. Ылаңгыя, маштарның бүрүлерин узуткаар чепсектер болгаш тарылга шөлдерин узуткаар чепсектер ажыглаттынган турар дээн. Ол чепсектер Вьетнамга каш-даа катап шенеттинген.

«10-1» документиде Чөөн Европа чурттарындан дезин үнген куурумчулардан тургустунган, үрегдел болгаш саботаш кылырының «тускай кезектери» ажыглаттынар деп, оон ында айыткан. Ол кезектер Вьетнамда «ногаан бөрттүглер» дээр онза отрядтарның үүлгедиглер кылын турары дег үүлгедиглер кылын хөделир ужурлуг.

Пентагон. ГФР-ниң Гейдельберг хоорайында америк штаб-бажың-даа «ол документиниң бүүрелдиг барымдаалын» маргышпаан деп, ук журнал демдеглээн. Олар «түгле ол чажыт документиниң шоолуг ужур-дузалыг чок кылдыр көргүзүксээн орадаажымшкын кылган».

Европага ядролуг, биология болгаш химия чепсээн ажыглаарының америк планнарының чаа билдинген чажыттарын «Штерниниң» парлап үндүргенинге хамаарыштыр бодунуң сагыш-бодалын дыңнадырындан ГФР-ниң чазаа ойталаан. Ол чазактың төлээлекчизи түгле бо планнарның дугайында сагыш-бодалын чазаавыс чугаалап шыдавас деп, медеглел кылган.

Республика шериглериниң чедишкиннери

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Йеменниң республика шерииглери чурттуң соңгу талакы девискээрлерин монархистерден арыглаар дайылдажкышынарын үргүлчүлевишаан, Сауд Аравиязы-биле кызыгаардан 40 километр ыракта хөй-хөй улуг удурланышкын одагларын чок кылган.

Йемен Араб Республиканың соңгу талазында монархистерниң эң соолгу күштүг шивээзи— — Саада хоорай республика шерииглериниң согуушкуннарынга дүшкен деп, мооң мурнунда-ла дыңнаткан болгай. 1968 чылдың январьда монархистиг шерииглериң Санаже шавар халдаашкынының буурап дүшкенинiң үезинден бээр эң улуг чылча шавышкын ол болган. Республика шерииглери Китаф хоорайның чоогунга роялистериңң баштыңнарының бирээзи, кызыгаартан Ахмед Бен-Хусейниниң штаб-бажыңын тудуп алган. Оон отрядтары хөй санныг боо-чепсээн болгаш америк бүдүштүг дериглерни каапкаш, буу-хаа дээш үнген дээн дыңнадыглар кээп турар деп, ЮПИ агентиледдиң корреспондентизи Аманден дыңнаткан.

Мурнуу Көрейде холера

ПХЕНЬЯН. (СЭТА). Мурнуу Көрейде халдавырлыг холера аарыг нептереэн. Сеулдан келген дыңнадыгларны ёзугаар алырга, ол халдавырлыг аарыг августа 26-да Соңгу Чолла можуга тывылгаш, улам улуг девискээрлерде нептереп турар. Холерадан кижилер аарый берген таварылгалар Сеулда база илереэн. Ол аарыгга 500 ажыг кижи таварышкан. Оларның 42-зи өлген.

Хугбай планнарның чаа билдинген кезектери

БОНН. (СЭТА). Барыын-герман «Штерн» журнал чажыт америк «10-1» шериг документизиниң чаа билдинген чажыттарын парлап үндүрген. Ол документиде Европаның девискээринге химия, бактериология болгаш ядролуг чепсек дайының чорударының планнарын тайылбырлаан. Журналдың демдеглеп турарын ёзугаар алырга, ол планда Европаның шериг эвилелдеринде бактаан кирбээн, нейтралдыг күрүнелериниң девискээрин безин «элдептиг чепсектер күжү-биле дайын чорудар черлер» кылдыр айыткан. Ылаңгыя Финляндияны, Австрияны, Швеция биле Швейцарияны ол черлерге хамаарыжыр дээн.

Ол документиде ядролуг чепсекти ажыглаар деп айыткан. Журналдың демдеглеп турганын ёзугаар алырга, «шыдыг турбуже, НАТО талазыбиле эвилелчилерин хорутдал тургузар эргелиг болган туруп болур деп чүвени айытпаан. Оларның сагыш-бодалын айтырбас-даа, ынчангаш НАТО талазы-биле эвилелчилер «10-1» планның дугайында чүнү-даа билбээн турар ужурлуг».

Документиниң бир кезээнде химия болгаш бактериология чепсектерин ажыглаар дугайында саавыр тайылбырлаттынган. Ылаңгыя, маштарның бүрүлерин узуткаар чепсектер болгаш тарылга шөлдерин узуткаар чепсектер ажыглаттынган турар дээн. Ол чепсектер Вьетнамга каш-даа катап шенеттинген.

«10-1» документиде Чөөн Европа чурттарындан дезин үнген куурумчулардан тургустунган, үрегдел болгаш саботаш кылырының «тускай кезектери» ажыглаттынар деп, оон ында айыткан. Ол кезектер Вьетнамда «ногаан бөрттүглер» дээр онза отрядтарның үүлгедиглер кылын турары дег үүлгедиглер кылын хөделир ужурлуг.

Пентагон. ГФР-ниң Гейдельберг хоорайында америк штаб-бажың-даа «ол документиниң бүүрелдиг барымдаалын» маргышпаан деп, ук журнал демдеглээн. Олар «түгле ол чажыт документиниң шоолуг ужур-дузалыг чок кылдыр көргүзүксээн орадаажымшкын кылган».

Европага ядролуг, биология болгаш химия чепсээн ажыглаарының америк планнарының чаа билдинген чажыттарын «Штерниниң» парлап үндүргенинге хамаарыштыр бодунуң сагыш-бодалын дыңнадырындан ГФР-ниң чазаа ойталаан. Ол чазактың төлээлекчизи түгле бо планнарның дугайында сагыш-бодалын чазаавыс чугаалап шыдавас деп, медеглел кылган.

Израиль халдаашкын

БЕЙРУТ. (СЭТА). Израильдиң хыдыкчы самолёттары сентябрь 11-де эртен Иордан хеминиң үстүү унунда Хусейн шейх көвүрүүнүң мурнуу талазында Махабат аль-Кәркар девискээрни бомбалаан деп, Амман радиозу дамчыткан. Израиль ужудукчулар өрт үндүрер бомбаларын октаан. Иорданияның агаардан халдаашкынга удур камгалал артиллериязы тулчуп киргеш, дайзыныың самолёттарын дезин чоруй баарынче албадаан. Иордан тала когаралга таварышпаан деп, ол радионуң дыңнадыында айытқан.

Тулчуушкуннар катап эгелээн

ЛОНДОН. (СЭТА). Мурнуувьетнам патриоттар сентябрь 11-де америк-сайгон шериглериниң 30 ажыг туруштарын боолаан. Рейтер агентиледдиң корреспондентизиниң дыңнадыг турарын ёзугаар алырга, Сайгондан 137 километр соңгу талада чурттакчылыг Сонгбе деп черинiң чоогунда америк шериг лагери база АКШ-тың тускай шериглериниң бирээзи онза күштүг минөмёт боолаашкынынга таварышкан.

Шаажылакчы чорук

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Бразилияның чазаа шаажылап өлүрер шииткел турган дугайында чарлык үндүрген. Ол чарлык «даштыкы чурт-биле дайын болганда, психология дайыны, революция дайыны ийикпе хоралакчы ажыл-чорудулга болган таварылгада» күштүг болур. Америк элчин Берк Элбриктиң мындаа оорлаттырыпканынга холбаштыр ол шиитпирни сентябрь 9-та үндүрген деп, Парлалга агентилелиниң корреспондентизи Рио-де-Жанейродан дыңнаткан.

* * *

ПАРИЖ. (СЭТА). АКШ-тың элчинин оорлап тудуп алыры организастааннарны тутқулап алыр деп шиитпирлээш, Бразилияның эргү-чагырга черлери ол элчинiң хосталып үнгенинiң соонда сентябрь 7-де Рио-де-Жанейрога кежээ 40 хире кижини дораан тудуп хоругдаан. Франс Пресс агентиледдиң корреспондентизи ынчалдыр дыңнаткан.

БОЛГАШ ДААРТА

ниң системазы социал болгаш педагогика талазы-биле аажок үнелеп турар нийтилел албан черн кылдыр хуулуп бар чыдар. Херектиң ужуру болза уруглар садыы шенiң бүдүрүлгеге ажылдаарынга дузалап турарында эвес, ол база чугула-ла харын, а херектиң алыс ужуру болза уруглар садынга бичии уругну чогуур угланымышкынныг программабиле кижизидерин боттандырып болурунда. Иези ажылдаар аргалыг болзун дээш эвес, а уруглар садында коллективтиг кижизидилгениң артын шынарлыын көргеш, уруун уруглар садында тургузуп турар өг-бүлелер бисте эвээш эвес.

ССРЭ-ниң Педагогика Эртемнериниң Академиязының школа назыны четпээннер кижизидилгезиниң институду уруглар садынга ажылдың сайзырааңгайжыттынган программазын доозуп кирген. Ол программа хүлээп алдынган, түүлдүгзүнүүшкүнүң алган болгаш эвилел республикаларга уруглар садтарының ажылыа сайзырааңгайжыдарының үндезинин кылдыр сүмелеттинген. Тус черниң байдалдарын, национал харакгерлиг чамдык факторларны өөренип көрүп тургаш, бичии назылыг уругларны кижизидерiниң республикаларда амгы программазын сайзырааңгайжыдарынга үндезин болуп шыдаар шак ындыг программаның үндезинниерин сүмелеп турар бис.

Уругларны 6 харлыындан эгелеп өөретсе кандыгыл дээр дугайында чидиг дискуссиялар ёй-ёйде кыптыгып турар. Ону делегей практиказы билир.

Чамдык кижилер бо проблемага хамаарыштыр чугаалап тура, мынчаар бадытказарлар: алды харлыгларны уруглар садынга ажаан тургузарының орнунга оларны школага өөредип эгелээри күрүнеге экономика талазы-биле ажыктыг. Ындыг-даа болза ажыл-херекти кара чангыс экономика башкарбас-ла болгай. Совет чуртка, нийтиниң школа назы четпээннер кижизидилгезиниң системазы чоннуң түүлдүгзүнүүшкүнүн алган чуртка, уруглар садынга кижизидилге-өөредилгелиг программаны сайзырааңгайжыдарының угланымышкынын алыр болза эки, оон-биле өг-бүленiң, уруглар албан черлериниң болгаш школа кижизидилгезиниң аразында эки салгажылгалыг болуруун хандырар. Оон ужурунда бичии уруглар бижиринiң, номчуурунуң, санаарының элементилерин шинчээдин алган турары чаа программада киирттинген. Уруглар сады-биле өг-бүленiң улам озуп турар салдары бичии уругларны эге школага өөредип кижизидерин чигедип болур чамдык бөдүүн билиглер-биле чепсегленген бирги классчыларны берип болур.

Өг-бүле — бистиң нийтиледдиң эң чугула кижизидикчи уязы. Ашак-кадай болгаш өг-бүленiң чаа Хоойлузу уруглар кижизидер талазы-биле өг-бүленiң хүлээлгелерин онзалап айыткан. «Ада-иелер боттарының уругларын коммунизм тургузукчузунуң моральдыг кодексизинге дүүштүр кижизидер ужурлуг» — деп, Хоойлунуң 18-ки үүлүнде айыткан. А бир эвес уругларының кижизидилгези шын эвес тургустуган болза ада-иелериниң ада-ие болур эргезин ук Хоойлунуң 19-ку үүлүү казып турар.

Бистер бүгү-нийти ортумак өөредилгеже шилчилге дугайын чугаалап турувуста, бистиң кичээнгейивис хамыктың мурнунда сес чыл школазыйче угланган турар ужурлуг. Мурнунда 1 класска өөренип эгелээнiнерниң 8 классты доозар хуузу 100-ке чоокшулаан турары чугула. Сес чылдың бүгү-нийти өөредилгезин эжижиттишаан, оон-биле чергелештир аныяктарны кандыг-бир ортумак өөредилгеже хаара тударын оралдажыр болгаш өөренiкчилериниң эң хөй кезиин школа аттестадын азы техникум дипломун алырына чедирер. Ындыг аргалар четчириндеп артык.

Бирээде — ол болза школаның үстүкү классталары, ийиде — тускай өөредилге черлериниң системазы — техникумнар, оларның программазында нийти ортумак өөредилге болгаш тускай белеткел көрдүүлгеп; үште — профтехучилищелер, олар база-ла ортумак школаның хемчээли-биле нийти өөредилгениң билиглерин берип турар. Бо адыр дүрген хөгжүдени ала бээр апаар. Амгы үениң электроника азы нарын станоктар таарыштырар талазы-биле тускай мергежилдиг ажылчынынга физика, математика талазы-биле ылаптыг билиглерни бербейн чыдда белеткеп үндүрүп болбас. Ол болза амыдыралды айтырыг-дыр, оон шиитпирлеттинери ёзулуг боттуг боттанышкын.

ОРТУМАК ШКОЛАЛАРНЫҢ класстарын специализастаар дугайында каш сөс. Олар боттарының үндезининге кол-кол эртемнериниң талазы-биле стандарттыг программалыг болур ужурлуг: физиканың, математиканың, химияның, биологияның, төөгүнүң, орус дылдың болгаш төрээн дылдың. Ындыг-даа болза 15—16 харлыг аныяк кижилерге оларның ажыл-амыдыралының уг-шиин тодарадыптар хөй таварылгада назынның бо үеынде тургустунуп келир болганда, хандыкшылганың хевирлеттинип чоруур адыры бар болуру чугаажок. Школа болза ол сонуургалдарны уткуп, деткиир ужурлуг. Бир өөренiкчиниң төөгү талазыбиле, оскеэниң математика талазы-биле, үшкүзүүнүң бойдус эртемниниң талазы-биле хаңылаарынга дузалаар, дерткүзүнге автодело, трактор, бижик машиналаары дээн ышкаш дузалаар мергежилдериң айтырыын ханызы-биле бээр дээн ышкаш. Ындыг сорулгаларны шиитпирлээринге факультеттиг курстар тургузарын харын-на ажыглап болур.

Школаны дооскан соонда аныяк кижи ажылдаар ужурлуг. Бистер ону эртемнериниң үндезининериниң өөредип, ону коммунистиг моральдың нормаларынга чаңчыктырып турар бис. Аныяк салгакчыларны амыдыралга, боттуг күшажылга белеткээр дээш оралдажып турар бис. Ынчаарга бо проблемаже педагогиктиг туруштан көрүүрү чугула: башкы бүрүзү бодунуң өөренiкчилериниң эртемте сонуургалын сайзыратпышаан, оларның күш-ажылга хереглелин, хамаатыг хүлээлгезин медереп билирин база сайзырадып билир ужурлуг. Школага политехнизмниң идеяларын чүткүлдүү-биле шиңгээдири маңаа дузалаар. Политехнизм — чажытта хевээр дүрүм ёзугаар болуушкуннарны кижи практикага ажыглап шыдаптар кылдыр өөредилгени шак ынчаар чорудуп билири, кижи нийтилели, физиканың дүрүмнерин ажыглавышаан, бүдүрүлгени канчаар сайзырадып турарын көргүзүп билирдир. Езулуг политехнизм шак ында.

Ындыг-даа болза айтырыгның өске талазы — өөренiкчилериң күш-ажылчы белеткели база-ла чугула. Профессияны бээри школага болдунмас-ла, ынчалзажок күш-ажылчы чаңчылдарны школаның бээри албан.

ӨРЕДИЛГЕ чорудуунга төп болгаш эң чугула кижи болза программа тургузукчузу-даа эвес, өөредилге номунуң автору-даа эвес, а уруглары өөредип турар башкы болур. Барык-ла үш миллион составтыг башкылар армиязының эртем болгаш методтуг белеткелиниң школазы сайзырааңгайжыдарының өөредилге дээш үндүрүп турар күжүнге ада-иелериниң дузазы болгаш деткимчези бичe эвес ужур-дузалыг.

(«Школа болгаш өг-бүле» журналдан допчулап алган).

Н. К. КРУПСКАЯ

Ленин дугайында САКТЫЫШКЫННАР

ШАК ОЛ ҮР АЖЫЛДЫҢ эргежок чүгүлазын Ильич билип турган. Ол бүгү бергелерни тодазы-биле көргеп, ынчалза-даа ол айтырыгны шиитпирлиг деп санаан. «Черни чаалап алган чорук, ажылчы чоннарның өскө кандыгдаа чаалап алышкынналарыбиле бир дөмей, түгле ажылчы чоннарның боттарының бот-тывынгыр чоруунга, оларның боттарының организациязынга, шыдамык болгаш революшчу быжыг чоруунга даянып турар болза, ам быжыг болур.

Ажылчы тараачыннарга ол организация тургаш бе?

«Чогум харааданчыг, демиселдиң бүгү бергеэшиниң үндезини дазылы, чылдагааны ыядз» (В. И. Ленин. ЧДЧ., 27 том, 176 арын.—*Ред.*).

Организатсатты н а р ы н ы ң оруун Ильич кулактар-биле демисежири болгаш ажылчыннар-биле каттыжары ол деп айытkан.

«...Бир эвес кулакка дегбейн, ону арттырып каар болза, бир эвес бис маңгыстарны тиилеп үнмес болзувусса, хаан болгаш капиталист катап чайлап чокка туруп келир.

Бир эвес тараачыннар кулактарның күштээшкинин тиилевес болза, революция чайлап чокка аштырар деп чүвени Европага мынчага чедир бооп тургулаан бүгү революцияларның дружуглазы тодаргай бадыткап турар.

Көдээ бодунуң дайзыннарын ажып тиилеп шыдавас тургай, чогум-на оон ужурунда бүгү европа революциялары түнел чокка дооступ тургулаан. Хоорайларда ажылчыннар хааннарны дүжүр шаап тургулаан... ынчалза-даа чамдык үелер эрткен соонда эрги ёзу-чурумнар тергиинден тургулаан» (база ында, 176—277 арын. — *Ред.*).

«Мурнуку революцияларга боттарының кулактар-биле аар-берге демиселин чорударда ядыы тараачыннар кымгадаа даянып арга чок турган.

Тараачыннардан артык күштүг болгаш артык дружулганы организатсатты-ган пролетариат (аңаа ол дружулганы мурнуку демисели берген, ам Россияга бүдүрүлгениң бүгү чепсектерии, бүгү фабрикаларны болгаш заводтарны, демир-оруктарны, суднолариы болгаш оон-да өскелерни эелевишаан, эрге-чагыргада туруп турар.

Ам эң ядыы тараачыннар кулактарга удур демиселге инанныштыг болгаш күштүг эвилелчилир. Эң ядыы тараачыннар хоорай оон талазында, аңаа пролетариат шыллар-ла бүгү түүлдери-биле дузалаар — херек кырында дузалап турар деп чүвени билир» (база ында, 177 арын. — *Ред.*).

«Кулактар чехословактарны четтикпейн манап тургаинар, олар мөлчүлгени кара туразында үргүлчүлээр дээш, хөлечикти эрги хевээр сы мунар, эрги хевээр шартайтыр байыыр дээш чаа хаанны күзелдии-биле олурту шаап алырлар ййик.

Кедээ хоорай-биле каттыжа бергеи, көдээниң пролетаржы болгаш чартык пролетаржы (өскениң күш-ажылын ажыглавас) элементилери хоорай ажылчыннары-биле кады кулактарга болгаш маңгыстарга удур поход ажыктан чоруктан кулактар аажок айыылзынган» (база ында, 178 арын.— *Ред.*).

Ильич оон ыпай көдээниң бүгү уклад-тургузуун чалрты тургузарының перспективазын айыткан:

«Арга түгле черни ынитилеля-биле ажылдан болбаазырадырында... Коммуналар, артельдиг ажылдан болбаазырадылга, тараачыннарның эштелгелери — үүрмек ажылагыйның ажык чок чоруктарындан аңгарлыышкын ында, ажыл-агыйны кодүреринің болгаш экижидерииниң, күштүг камнаарының база кулактарбиле, маңгыс, чилби болгаш мөлчүкчүг чорук-биле демисежириниң чепсээ ында» (база ында, 179—180 арын. — *Ред.*).

1918 ЧЫЛДЫҢ НОЯБРЬ 16-ДА ажылчын хереженнериниң I Бүгү-россия съездии ажыттынган. Ону РКП (б) ТК-ның ажылчын хереженнер ортузунга агитатсия болгаш пропаганда чорудар комиссиязы чыылдыргган. Съездини организастаар талазы-биле эштер Инесса, Самойлова, Коллонтай Сталь, А. Д. Калинина суглар аажок күжениишкиниг ажылдаан. Съездиге 1147 делегаттар олурушкан. Ол дээрге ажылчын хереженнериниң съездиин болган: тараачын хереженцер аңаа кириишпээн; бичe-буурай национал улустарның ортузунга ажыл дугайында айтырыгны-даа аңаа тургуспаан. Ынчанмыже съездиге сөс алган, Ильич хамыктың мурнунда бодунуң сагыш зарын бодап чоруур үүлдерии: көдээге ажыл дугайын, шаандагы эрги байдалдан хереженцер кижилии түгле социализм адырып каап шыдаар дээр дугайын чугаалаан.

Кала-даа чүве чугаалалында Ильич бүгү-ле черлерге тараачыннар дугайын, черни ынитилештиреринің дугайын чугаалап турган. Селгүүстеп чораан үелеринде чугааларында ол 1856 чылда Ф. Энгельске К. Марктың загаазының дугайын сактыр турган, ынчаарда Маркс мынчаар биизээн: «Германияда бүгү херектиң байдалы пролетар революциязын тарзачыл дайынының база бир янзы катаптаашкыны-биле деткип болурунуң аргазындан хамаарыжыр апаар. Ынчан херек тергиин бооп будер» (В. И. Ленин. ЧДЧ., 26 том, 45 арын.— *Ред.*).

ШВЕЙЦАРИЯГА ТУРУВУСТА-ЛА мен бооспа безинин аарыындан ажок качыгдап чораан мен. Кеэип эмзээнинин соонда дагыыр черге тургталганың байдалынга ол аарыг арай бооргда түгээртээн, оон соонда түрээм баксыраан, күш-шыдалым ынайтап калган. Ильичиниң балыглатканының соонда, оон амы-тыны болгаш кадыы дээш дүвүрээнин түңелиинде ол аарыг катап агелээн. Эмчилер меңээ чүэүн-баазың эмпер ижиртип, шуглактан турбас кылдыр чыттырып, ажылдава деп албадап тургаи; ынчалза-даа дуза болбаан. Ынчаарда санаторийлер чок турган болгай. Мени Соколъниктерде арыг иштиниң кадыкшылга школазынче чорудушкан, аңаа ажыл-херек дугайын, политика дугайын чугаалап болбас ужурлуг чүве болгай. Аңаа бичии уруглар-биле оңнежип алган мен, а барык хүн санында кежээ Ильич колдуунда-ла Мария Ильинична-биле кады кээп турган. Аңаа мен 1918 чылдың декабрының төнчүзүн, 1919 чылдың январының чыдын эрттирдим. Уруглар удаваанда мени кончуг чоок кижизи кылдыр санай берген болгаш сагыш-сеткилии дөгерезии чугаалап бээр турган. Чамыктары чуруп алган чуруктарын-даа аккээп көргүзер, чамдыктары канчаар хаактап чораанының дугайын-даа чугаалаар болгайлар; тос харлыг оол ам оон авазынга чем белетккеи бээр кижи чок деп сагыышсырап орар. Аңаада авазынга чемни ол боду кылып бээр: картошкалыг мүн хайындырар, суппа картошка «хаарып» бээр кижи бооптур; авазы ажылдаап чедип кээрге, оол чемин кылып алган маңап олурар кижи-дир. Аңаа бир бичии уруг турган, ону уруглар азырап караштаар черден кадыкшылга-школазынга эккелген. Азырал черинге тургаш, ол уругнуң өөренип алган чаңчылдары-ла хөй: шыңгыы башкыга авыяастап-даа, өскелерни мегелеп-даа билир. Оон Смоленск рыногунга чурттап турган авазы яңган кижи бооп-тур. Авазы уруунга, уруу авазынга кончуг ынак. Бир-ле катап авазы уруунга ыы-сыылыг чедип келген: авазының ынакшып турган кижизи оон иликтерии оорлап садыпкаш, арагалап каапкан, авазы кызылбут арткан, буттарын үжүдүп алган болган деп, уруг меңээ чугаалап орар. Уруу үргүлүүле авазын сактыр, чемин төвүлүп чиэйн, аваазынга шыгжап алыр, уруглар чемнеиин каапкан соонда столдар кырындан чем тогланчызын чыгаш, база-ла аваазынга бээр дээш шыгжап алыр турган.

Дыка хөй уруглар меңээ боттарының амыдыралының дугайын чугаалап берии турган, а школа дээрге амыдыралдан ырак турган болгай. Эртен өөренип, оон соонда хаактап чүгүржүп, кежээ ёлка каастаар чүвелерии кылып турган. (Хол-биле бижээнинде оон ыңай мынча дээн: «Кодээде амыдыралдың дугайын бис кадыкшылга школазының таңнывылы, Нева заставазында кежээки-дыштанар хүн школазынга мээң өөреникчим чораан. Тула губерниязың Веневск уездизиниң тараачыны эш Бодров-биле чугаалажып турган бис. Ол шагда Бодров Ильичиниң белгүмүнге база барып турган. Ам Владимир Ильич меңээ ужураижып келгенде оон-биле базала каш-даа катап чугаалажып хөөрепкен.» — *Ред.*).

Ильич оолдар-биле бо-ла чугаалашкан, баштактанынкан турар, олары аңаа ажок ынак, оон чедип келир өйүн таварыштыр маңаан турар. 1919 чылдың эгезинде (эргинии-биле чаа чыл) школа уругларга ёлка тургузуп берген. Бистиинге, Россияга, ёлка кажан-даа кандыг-бир чүдүлге сүзүглеп ёзулалы-биле холбашпайн келген болгаш Түске бодап чыткан.

Кижилериң аажы-чаңы ангы бооп-тур: бирги кижи чемин алгаш, дамбыралааш, дүште-даа чок пактай каапкаш; ийигизи ижеринден дидиместеп пат-ла болур, арай деп-ле ажырыпкаш, акыын тудуп, арны-бажын бырыштырар, чөдүргүлээр, сөөгүнге кинр донган чүве ышкаш дидиреэр-даа; үшкүзү-даа авыткаштың таалаанзыг, таалайын таккыладып, амданнангаш, аяан дедир ийи холдап сунар болган. Ийи-үштү шак-ла ынчаар долгандырып ишкеи соонда, ыыт-шимээн, чугаа-сооду дам-на баргаи.

Хүн дал дүъш ажа берген. Амдыгыылар олурбушаан, аъжын-чемин немей кудуп уламчылаан. «Элдептиин аа, кылган-туткан чүвези чок, эртенден бээр суксуннап-ла хүнэээр чүзүл» деп таарыынмастап, кайган чыткан Түске иргин.

Удаваанда ийи Кижи улугулуг ыыттажып, хөректерден тутчуп алган, холун чайып, хөлзенчиг-ле апаргиннар. Үшкү Кижи демгилерже холун булгап, үнү читкен, дылы долгай, аксындан ак көвүк шурап, мелегейзиг хулумзуруп, өлээн чыткаш, арай боорда ийи бутка туруп келгеш, амдыларның кырында-ла барып-тыр оо!

Канчаар ажок үн начын тутчуп турда, харлыг дүвү карак шывар мындыг бооп-тур. Аразында мөсилдежип, меннип тургаш, аъш-чемнии төгүлгении эскербээннер.

Дат бажын шона чоруй, далаш хүн-даа чанывыткан. «Ажылчыннар» ам-на соксаап, аъттангаштың мурнуу чүкче караш дээннер.

Дүюг даажы лоорту чидип ырай бээрге, дүвүлалап Чолдак хөөкүй туруп кээп, херээп-көстүп, төгүлген чем ыылын тыртып, дөвүнчүктү куду алзы салып баткан. Чыт-ла авес чыттыг болган, чылган көрген — ажыксыг-даа, кургамзыг-даа. Кагдынган чем хараадынчыг, катап чылгаан, чиктиг чүве: адырлыр чок! Чилбиленип хары-биле чип-ле кирген. Хайыран чем черге калбаан, дөгерезии төдү чиген: бажы дүүлээр, балдыр сирилээр, караа чиктиг өлеренээр —кайгамчык-ла чүве болган!

Сагыжында, чырык черде шак ол ышкаш мадыр-даа чок, чаражыпга, шилгедээнге чаржалажыр амытан чок. Өөрээниинден чүрээ хөөреп, өрүкүү маңнагылаан, аңаа-маңаа чүвээ үскеш, чаштай-даа бээр —аарышкылыг-даа эвес бооптур.

Дүн-даа дүшкен. Карангылаан. Шаг-даа төнген. Үнүгүнче дөгүүр бодап, үнгеп-союп чоруп-ла каан. Оруун доза оор аажок озан-моондак таварыжып-тыр. Демгилерниң каапкаш барган демир-хүүрээ чүвеи иргин. Долганырга ыраа кончуг, чалгаарынчыг, дорттаар дээрге бедии аажок, артаттынмас. Далашпайн, шимчевейн, караан шимгеш, чыдып алган, тааланчыг чаагайын чүге деннээр. «Чооглааным шак ол суксун сотка мени олурткаиы билдингир-дир. Ынчалза-даа мөге-шыырак, угааныыг-даа кижилерден ылап-ла күштүг болган чүве ол боор бе! Тааында-ла кайын ам аа. Каш-каш чылдар дургузунда харын бирле көрүп келдим: мындыг чүве көрбээн мен ийин, мырынай-ла элдеп-тир аз... Адыр-адыр ...Кылган иш чок, хырын-даа аш, оран-сава соок хевээр. Ёралыг бак хүн-не болуу... Чок! Чо-ок! Катап-катап чооглары дег, кандыг чаагай суксунул ол? Харын-на моон чажыдын тыл, кады-кожа өөрүмге Шинчээчи деп катап база мактатсымза... Ох, үйгүм кээрии...

Кыштың соогу ол дуне хылыдыр тынып келген, кажар Чолдак ол-ла дуне, ол-ла чергe калгып калган чүвеи иргин. Бажаа сепгээр Кижилерии кайда баржык, ам-даа сураг,

А. ДЕМБРЕЛЬ.

В. И. Ленин Дешкинге удур демиселче чорун турган коммунист-дайынчыларга Моссоветтиң балконуидан байыр чедирип чүве чугаалап турары. Москва, 1919 чылдың октябрь 16. Кинокадр.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

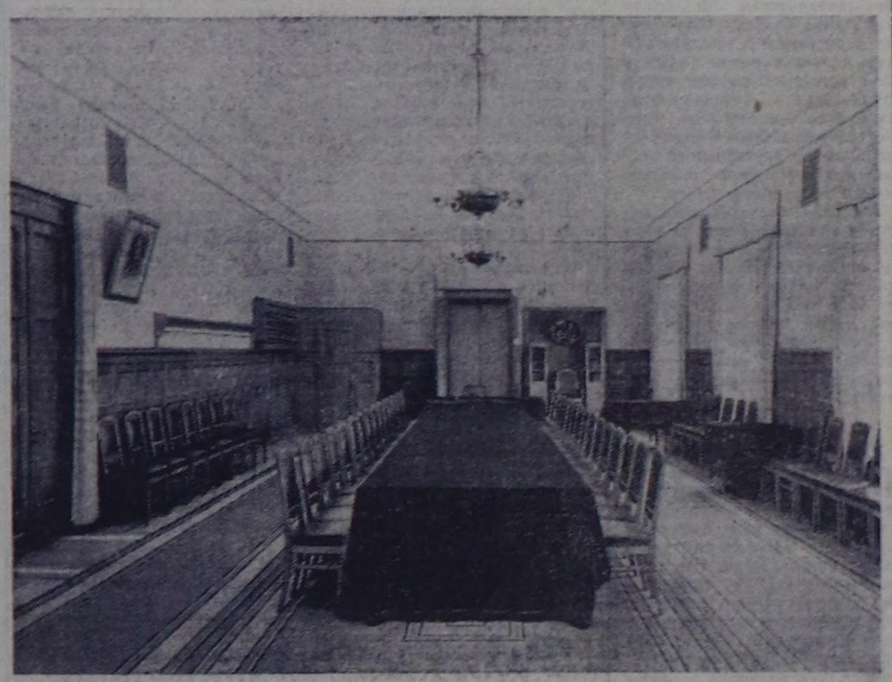

(СЭТА-ның фотохрониказы).

МАҢАА В. И. ЛЕНИН АЖЫЛДАП ТУРГАН. Улус Комиссарлар Чөвүлелиниң хуралдаар залы. Маңаа В. И. Ленин УКЧ-ниң, Күш-ажыл болгаш Камгалал Чөвүлелиниң, РКП(б) ТК-ның Политбюрозунуң 1918 чылдың марттан 1922 чылдың декабрьга чедир хуралдарын удуртуп турган.

ШООДУГ

КҮСКЕНИҢ СӨӨЛГҮ ШИНЧИЛЕЛИ

(Тыва тоолдуң уланчызы)

Шыяан ам.

Быштаг черде оваа көржек адаанга кылып алган үнгүрүнге кымдан-чүден артык күштүг амытанны дилеп тыпкан, чоок-кавы күскелерден Шинчээчи деп шола алган Чолдак-Ой деп кырган Күске чурттай берген чүвеи иргин.

Чоокта чаггап баштайгы хар кыланнаарга апчоксүнүп, каракгарын шийип алган, хүндүс кылыр ажыл-ижин эргий бодап, хүннээрекке чылыргаиып таалап чыткан Күске иргин.

Хенертен-не даап эвес даап үнген, хээкчи-даа корткаиыдан үнгүрүнче караш диген. Ынчалза-даа шинчээчиниң сеткил-хөөнү ындыдан-на дөстүндүрбээн, шыдап чадаап, корга-корга бажын үштүп, баккылап кээп, шыпыраннап, кулак салып дыннаалаксап, көргүлээп-дир. Чүзү боор ийик, ала чайны, дондак күстү өттүр келбээн аалчыларны уткуур ужур таварышкан мындыг бооп-тур.

Бедик-бедик челер, саяк аътгар мунган, белеи эвес мөге-шыырак үш эр, каткы-иткиглиг хөөрежип, бо-ла келгеш, кажаага кээп чадагланган, тамчыктаныр, хүннээрекке, таакпылажып олургулаи алган-дырлар. Хар-даа чаггап, кыш-бо келген, кажаа-хораа септээр дээштиң, мурнуу чүкте колхоз төвү суурундан буухаа дүрген аътгангылаан бызаңчылар чүвеи иргин. (Чежемейниң шинчээчи бол, Күске күжүр черле ону канчаи бодап чедер деп аан).

Хүн-даа бедээн. Аал-оран чылыглаар деп бодап чыткан биез Күске ажыл-ишче үнеринден дидиместээн. Аиаа-ла хей чыдар эвес, делегейдге деннээр чүүл чок мөге-шыырак, бажар, мерген. Кижилериң ажылдаарын сонуургаар деп бодап аптыр.

Бирги Кижи удатваанда хойнун үжээш, бир-ле чүве кылаңнадыр үштүп эккеп, ону көргеш амыраавыз, аштеринге оозундан күдуп берип эгелеп-дир. «Ажылдаарда күш киирер, хөөнүн чазаар аъш-чеми ыйнаан ол» деп амдыы тааланчыг чаагайын чүге деннээр. «Чооглааным шак ол суксун сотка мени олурткаиы билдингир-дир. Ынчалза-даа мөге-шыырак, угааныыг-даа кижилерден ылап-ла күштүг болган чүве ол боор бе! Тааында-ла кайын ам аа. Каш-каш чылдар дургузунда харын бирле көрүп келдим: мындыг чүве көрбээн мен ийин, мырынай-ла элдеп-тир аз... Адыр-адыр ...Кылган иш чок, хырын-даа аш, оран-сава соок хевээр. Ёралыг бак хүн-не болуу... Чок! Чо-ок! Катап-катап чооглары дег, кандыг чаагай суксунул ол? Харын-на моон чажыдын тыл, кады-кожа өөрүмге Шинчээчи деп катап база мактатсымза... Ох, үйгүм кээрии...

Кыштың соогу ол дуне хылыдыр тынып келген, кажар Чолдак ол-ла дуне, ол-ла чергe калгып калган чүвеи иргин. Бажаа сепгээр Кижилерии кайда баржык, ам-даа сураг,

А. ДЕМБРЕЛЬ.

Редактор К. Н. ДИПГА.

ЧАА МУЗЕЙГЕ КИРИҢЕР

Үс оруу, Өөктүң Кара-Ыяш, Белоцарск тулчуушкуну, Оттук-Даш тулчуушкуну, Торлашкын дайыны, Хөндергей оруу, Калдак-Хамар арты, Адар-Төш арты, Хем-Белдири, Элегестиң Суг-Бажы дээн ышкаш оран-чурттуң чер аттарын хоочун салгалдың кижилери номчуй кашкаш, революцияның херээ дээш демисежип чораан чылдарын дораанна сактып кээрлер, ынчаарга аныяк салгалдың кижилери ол черлерге Тываның төөгүзүңге кандыг онзагай болуушкуннар болгуланының ала-чайгаар билип алыксай дээрлер. Октябрьның херээ дээш шылгаранган коммунистериң, кызыл партизаннарның база орус, тыва ядыы кижилериң сүр-күүнү каттыштырып алгаш, иштикиниң феодалдарынга, даштыкының картыстарынга удур октуг боону холга тутчаш, арыг ханын төп, амы-тынын хайыралаваин тулчуп чораан черлеринде төөгүүнү мөңге турасхаалдарын база чоннуң музейлерин тургузуп эгелей берген.

Бо чылдың сентябрь аңаазында Танды районнуң Кочетов суурунга, ук черниң чоннуңуң шаг-төөгүден бээр адап келгеии Суг-Бажы деп черге кончуг өөрүшкүлүг хүн болган. 1921 чылдың август 13-те бүгү Тываның түс-түс хөкүүнварындан чыглып келген төлөэлериниң улуг шуулганы болган черде, Тываның башгайгы Үндезин-хоойлузуун хүлээп алгаш, Тыва Арат Республиканың хамаарышпас эргелиг тускай күрүне бооп тургустуганын чарлаан бажында чоннуң музейин ажыткан. Ол музей моон соңгаар Тыва АССР-ниң Алдан-Маадыр аттыг чурт-шинчилел музейиниң Кочетовтә салбыры бооп артар.

Ол салбыр ийи өрээлдиг бажыңда турup турар. Ында делгээн үүлдер арте-бурунгу шагдан эгелээш, ынчаарга совет үеге чедир Тываның төөгүзүн лоңчулай аарак көргүскен: Тываның агаар-бойдузу болгаш бурунгу амыдыралы, Тыва Арат Республиканың тургустуганы база Совет Тываның чедишкиннери.

Бойдус булуңунда Тываның географтыг чуруун тускайлап аскаш, бир шилдиг хомдуда ховар таваржыр казымал байлактың чамдык гогланчыларын делген салгылаан, бо черге үргүлүү чурттап турар база чазын келгеш, күзүн чылыг орандыва ужуп чоруй баар куштарның тулуштай сойгулаш, кадырып каан хевирлери, делгем ховуларның, бедик дагларның чуруктары база сугга, черге чоруур амытаннарның допчу көргүзүү, харын-даа каш-каш үс чылдарның мурнунда Тываның девискээринге чурттап чораан мамонт деп кедергей улуг черлик буганың черден тывылган джиив безин салып каан...

Бурунгу төөгү булуңунда 5—8 вектерде бистиң бурунгу өгбелеривистиң арттырып каапы бижимел тураскаалдарының улуг-улуг чуруктары, эрги Тываның үезинде чоннуң түренги амыдыралы, байларның ядыларыны бастып чораанны, оон тодаргай барымдаазы — актыг араттың ийи холуи, ийи будун демир кинчи-биле бектеп каан чуруун көргеш, чүрек шимирт кынныр. Чоннуң көжүп-дужүп чораанын, тараанын канчаар тарып, ажаап чораанын көргүскен чуруктар бар. Кочетов суурда школаның (директору Шыырак-оол Оюн) школачыларының чылдың-чылдың чыып турган ховар чүвелерии: тыва эзер, уруг кавайы, бопук идик, шүүр, бала, согааш, хува аяктарны тускайлап көргүскен. Чоннуң эрги шагда эдилеп чораан эт-севии көрбейи чыткаш, оон амгы амыдыралында чаа түүлдерии деннеп билирii берге болгай.

ТАР төөгүзүнүң булуңунда Тываны Октябрьның төлү кылдыр көргүскен. Тывага бооп турган революстуг шинчээшкинниң идепкейлиг киржинчилери — хоочун коммунистерии, кызыл партизан чорааннарны, мурнакчы араттарны. школа, эмнелгениң тыптып келгении, үлетшүрүүн хөгжүп сайзыраанын, Аданчурттуң Улуг дайынынга киржии чорааннарны темалар аайы-биле көргүскен. Тываны Совет Эвилелиниге каттыштырар дугайында арат чоннуң дилээн ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң хуралынга көрүп турганын тырттырган ховар чуруктарыны Тыва музейиниң фондузундан дилеп тыпкаш, каастан делгээн стенд база бар.

Совет Тыва булуңунда үлетшүрүүн, көдээ ажыл-агыйның чедишкиннерин, Социалистиг Күш-ажылдың Маадырларын база «Коммунизмниң херели» колхозтуң төөгүзүн, оон мурнакчы кижилериниң чурук-хөрүүн делгеп аскылаан.

«Тываның алдар-адын көдүрүп турар кижилер бо-дур» деп көргүзүгде Социалистиг Күш-ажылдың Маадырлары О. Лопсаңчап, У. Кандан, С. Тамдын-оол, М. Парынмаа, А. Түрген-оол, М. Чола, Э. Даржа база үлетшүрүүн шалыпчылары И. Мөңге, С. Пташинский, С. Түмен-Хөө, К. Хомушку, Н. Хиревич — «Тыва кобальт» комбинадының мурнакчылары болгаш түгле «Коммунизмниң херели» колхозтуң тергиинии Достак Монгуш, Елена Чеботаева, Күулар Седип-оол олларны баштадыр көрүкчүлерге бараалгадып турар. Бо булуңда бир кайгамчык чүве болза үсшеверлериң чонар-даштан сиилбип чазаан ажылдарының дээжилерин шилдеп турup кылган ийи улуг хомдуда делгеп каан.

Кочетов музейин кылырынга районнуң культура киллизи (эргелекчизи Н. Чылбак-оол), «Коммунизмниң херели» колхозтуң хой-ниитизи (даргазы Ф. Благинин, партком секретары Х. Аракчаа, комсомол организациязының секретары Төгүс-оол Оюн, көдээ Совет даргазы О. Билчинир-оол) боттуг дузаны чедиргеи. Методиктиг арга-сүмени бээринче, делгелге өрээлдерии шимеп кылырынга республиканың төп музейининң эртем ажылдакчылары, бызаңчызы, чурукчузу хол тудуп киришкеннер. Кочетов музейиниң директорунга Алдын-кыс Ховалытовна Оюн ажылдай берген.

— Бо черге Совет эрге-чагырганың дайзыннарынга удур тулчуп чордум. Бо черге тыва күрүнеиің тургуступтаган чарлаан Улуг шуулганың киржикчизи мен, уругларым. Бо шелге мичаи үш чүс ажыг кижи чыглып, үш хондур хуралдап турган бис. Дайзыннарны тиилеп каанывыс соонда арат чазаанның тургустуганыи чарлаан бажында төөгүүнү музейин кылып кааны кончуг өөрүшчүг болгаш магалыг-дыр. Аныякчаш ажы-төлүм! Бо музейии кажан-кезээде кадагалап-камгаланар! — деп, хоочун коммунист, кызыл партизан, ам тускай пенсиялыг чурттап орар Семён Билчириниң буянныг сөстери ында дыңналып турар.

М. КЕНИН-ЛОПСАН,
Тыва АССР-ниң Алдан-Маадыр аттыг чурт-шинчилел музейиниң килдие эргелекчизи.

КЫЗЫЛДЫҢ АВТОШКОЛАЗЫ

III класстың чолаачыларын бүдүүлгеге ажылдатпайн тургаш өөредир курска курсантылар хүлээп ап турар. Өөренириниң хуусаазы — 5 ай.

Өөредилге 1969 чылдың октябрь 1-ден эгелээр.

Өөренирин күзээр кижилериң харылзажыр адреви:
Кызыл, Шевченко кудумчузу, 113-а бажың, телефон — 34-94.

ДИРЕКЦИЯ.

Кино

СЕНТЯБРЬ 13-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Билдинмес дама» 11.30, 1.30, «Дириг сөк» (ийи сериязы катай) д. э. 3.20, 6.10, 9 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: «Алёшаның аңаашкыны» 10, 14. «Сельвада сылдыстар чок» 12, 15.50, 19.25, 21.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Трембита» д. э. 3. «Оттуу бодумче кыйгырдым» (1-ги, 2-ги сериялары) 4.55, 8 шактарда.

«ВОСТОК»: «Далай дувунде аквалангилер» 14.40, «Оруктуң онгу кезии» 16.30, 18.30, 20.30 шактарда.

ЧАЙГЫ КІНОТЕАТРГА: «Угбазы Керри» 17, 19, 21 шактарда.

редакцияның адрези:

Кызыл, Шетинкин—Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОНШАР: Редакторуң 24-63, редакторуң оралакчыларының болгаш пропаганда киллизиниң 35-24, харыысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыырал киллизиниң 23 51, культура киллизиниң 37-13, көзээ ажыл-агый киллизиниң 21-47, үлетпүр киллизиниң 22-64, чагаа база совет тургузуг киллизиниң 21-27, информация киллизиниң 20-60, бухгалтериязың 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

Солун неделяда алды катап үнер

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында парлалга аргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Шетинкин — Кравченко кудумчузу, 1.).

ТС—00785.